Į LAISVĘ

J. BŪTĖNAS:

Pakelti politiką iki moralės aukštumų!

J. BRAZAITIS:

Kuria linkme plėtoti politinę mintį tremtyje?

L. PRAPUOLENIS:

Laisvinimo organizacija turi sutelkti visas gyvąsias organizuotas jėgas tremtyje.

R. ŠOMKAITĖ:

Kaip jaunimui išlaikyti gyvą rezistencinę dvasią?

1953 Nr. 1 (38)

Į LAISVĘ

Nr. 1 (38), 1953 m. gruodžio 1

Nuo redakcijos ir administracijos

Laikraštį išleisti daugiausia skatino Chicagos apygardos bičiuliai. Jie daugiausia sudarė tam ir medžiagines sąlygas. Tolimesnis laikraščio kelias priklauso ir nuo kitų sambūrių, bičiulių bei skaitytojų. Jų parama, visokeriopa, laukiama, ir jų mintims "Į Laisvę" puslapiai atviri.

Redakcija supranta, kad keliamais klausimais gali būti ir kitaip galvojančių. Ji pastebi, kad ne visada straipsnio mintys reiškia LFB organizacijos ar jos vadovybės nusistatymą. Laikraštis tam ir yra, kad jame visų pastangomis būtų ieškoma tam tikrais klausimais geriausių sprendimų. Redakcija džiaugsis, jei skaitytojai norės pasidalyti savo nuomonėmis ir prisidės prie gyvos, ieškančios, kuriančios minties palaikymo tremtyje.

Numatoma išleisti per metus keturis nr.

Kitas nr. išeis vasario mėn.

Atskiro nr. kaina $0,75, metinė prenumerata $3,—

Laikraštis gaunamas per vietos sambūrius, lietuvių spaudos kioskus arba tiesiog iš administracijos žemiau nurodytu adresu.

Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai

Vyr. redaktorius — **J. Brazaitis.** Redakcijos kolegija — **J. Kazickas, A. Musteikis, L. Žitkevičius**

Administratorius — **V. Maželis**

Redakcijos ir administracijos adresas — **V. Maželis, 422 Mcnahan St., Ridgewood, Brooklyn, N. Y.**

Į LAISVĘ laikraštis pasirodė 1941 m. birželio 24 — į antrą dieną Lietuvos Aktyvistų Frontui pašaukus tautą sukilti prieš sovietinį okupantą; pirmą dieną po Laikinosios Vyriausybės paskelbimo.

Į LAISVĘ turėjo leistis pogrindin ir iš ten gaivinti tautoje pasipriešinimo bei laisvės dvasią, kai antrasis okupantas, nacinis, sutrukdė laisvosios Lietuvos suvereniniams organams tėvynėje veikti.

Į LAISVĘ buvo blykstelėjęs tremtyje Vokietijoje.

Į LAISVĘ atgaivinam dabar laisvoje, turtingoje ir svetingoje Amerikoje, kad palaikytume tremtyje rezistencijos ir budėjimo dvasią — kokią turėjo pirmieji Į LAISVĘ leidėjai, rašytojai, platintojai, daugumas jau savo gyvybę dėl laisvės atidavę.

Į LAISVĘ leidžiame, pasiryžę būti ištikimi jiems — ten žuvusiems, žūstantiems ir tebekovojantiems — draugams, pažįstamiems ir nepažįstamiems, bet BROLIAMS.

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIAI

Atsišaukimas į politinę sąžinę

JULIJONAS BŪTĖNAS

Šauksmas atsinaujintė ir politiniame gyvenime ● Atsinaujinimas teįmanomas grąžinant krikščioniškosios moralės principus ● Jis turi prasidėti nuo savęs ● Atsinaujinimo sąjūdis telkiasi.

JEIGU audringame vandenyne jūrininkas yra visiškas gamtos nuostatų vergas ir daugių daugiausia tegali sumaniai manevruoti, tai socialinėje audroje žmogus pats ligi tam tikro laipsnio gali sąmoningai nulemti vyksmo logiką. Bet tam reikalinga revoliucinių užsimojimų ir plieninės valios jiems įvykdyti. Šiandien tokių užsimojimų ir tokios valios žmonija yra reikalinga, galima sakyti, vien savo egzistencijai išlaikyti. Žmogaus intelektualinis genijus iždidžiai įsiveržė į kosminių jėgų paslaptis. Tos jėgos paklūsta jo valiai. Bet apvaldęs jėgas, glūdinčias medžiagoje, žmogus, siaubo apimtas, pamatė nesąs apvaldęs griaunamųjų pradų *pats savyje*. Fatalinis šių dienų

KU biblioteka

klausimas, ar atominė energija bus panaudota kūrybai ar naikinimui, yra prisipažinimas, kad *žmogaus etinės bei moralinės asmenybės pažanga yra tragiškai atsilikusi nuo jo intelektualinio genijaus laimėjimų.*

Šiandien tatai jau nebėra moralistų ar kultūros filosofų graudenimas. Tatai yra už tautų, už valstybių ir už pasaulio likimą atsakingų politikų, diplomatų ir karių konstatavimas. Kartu tai yra ir įsakmus įpareigojimas visiems, nenustojusiems natūralaus visuomeninės atsakomybės jausmo. Išsigelbėjimo kelias rasti nėra lengva nei paprasta. Bet reikalas perdidelis, kad nebūtų vertas išimtinio ryžtingumo ir drąsos. Jeigu atominės energijos apvaldymas yra revoliucinis mokslininkų atradimas, ko stebėtis, kai politikai bei visuomenininkai ieško tolygių revoliucinių būdų pačiame žmoguje ir visuomenėje glūdintiems griaunamiesiems pradams apvaldyti ir tuo pačiu pasauliui nuo sunaikinimo išgelbėti? Protas, prometėjiškai veržDamasis pajungti kosminių jėgų gaivalingumą, drąsiu mostu nusikratė ne vieno seno mokslinio prietaro. Ar nepažangu, jei valstybininko išmintis, siekdama naujais, veiksmingesniais būdais pažaboti vis gaivalingiau beužsiliepsnojančią socialinių sukrėtimų stichiją, su nemažiau pasigėrėtina drąsa revoliucingai atmeta kaikuriuos įsisenėjusius visuomeninius prietarus?

Savo metu socialistinės D. Britanijos vyriausybės ministeris pirmininkas Attlee, Jungtinių Valstybių kongrese svečiuodamasis, yra pareiškęs, kad "mūsų bendra pareiga šiandien, kol dar nevėlu, išaiškinti pasauliui, kad mūsų civilizacija tegali išlikti gyva tik priimdama *krikščioniškuosius principus* tiek tarptautiniuose santykiuose, tiek ir mūsų tautiniame gyvenime". O Attlee bendramintis socialistas velionis Crippsas savo knygoje taip pat primygtinai įtaigoja demokratiją grįsti krikščioniškaisiais principais. Šie įžymių vyrų pasisakymai nedvelkia nei sutana, nei sakykla, kur tolygių išvadų prieinama iš Dievo įsakymų. Užkulisinių sumetimų čia negali įžiūrėti nė prietaringas antiklerikalas. O sąžiningas ir be prietarų valstybės vyras bei visuomenininkas nepabūgs, jeigu savos tautos, žmonijos, viso pasaulio gyvybinių interesų kelias nuves jį į tokias pat išvadas, kaip anuodviejų britų socialistų. Politikai, tam viešųjų šios žemės reikalų rū-

pintojui, nesvarbu, kuriais keliais nors ir skirtingų konfesinių ar pasaulėžiūrinių nusistatymų atstovai sueis į vienodų pozityvių visuomeninių principų plotmę.

Tas ant krikščioniškųjų principų pastatytas naujasis politinio veikimo pagrindas pakankamai platus, kad juo galėtų atsiremti visas pozityvusis, kūrybinis elementas, suvokęs nepermaldaujamą visuomeninio vyksmo logiką. Bet toji naujoji visuomeninio veikimo platforma nėra kompromisų tvarinys. Žmonijos istorijoje pirmą kartą iškilusių motyvų pašaukta, ji visiems, — tiek iš dešinės, tiek iš kairės, — į ją ateinantiems, stato kategoriškus reikalavimus, kurie sudaro ypatingo politinio jos pašaukimo esmę ir kurie ją pakelia nuo ligšiolinių visuomeninių klaidų bei prietarų. Kaip kosminių jėgų atsipalaidavimas prasideda nuo atomo, taip socialiniai sukrėtimai pirminį akstiną gauna iš atskirų visuomenės narių nuodėmių artimui ir institucijų nusikaltimų visuomenei. Todėl ir krikščioniškųjų principų taikymas tarptautiniam ir tautiniam gyvenimui privalo prasidėti *nuo atskiro asmens,* nuo smulkiausio visuomeninio junginio, nuo paprasčiausios institucijos. Galutiniame rezultate tų revoliucinių reikalavimų padiktuotos etinės pastangos turi priartinti politiką prie moralės ir tuo būdu užtvenkti įsisiūbavusį pasaulinio chaoso sriautą.

Pasaulio išgelbėjimo vardu už krikščioniškuosius principus politikoje pasisako ir tie, kurių sąžinės nesaisto konfesinės dogmos. Juo lengviau nusigrįžta nuo antivisuomeniškos ir antikrikščioniškos klerikalizmo nuodėmės tikintieji visuomenininkai. Nes ne paradoksas, bet jau patikrinta tiesa, kad *krikščionybės apsivalymas nuo politinės kasdienybės dulkių sėkmingai skina kelią į tą visų kaskart labiau ilgimąsi pačių politikos pagrindų sukrikščioninimą.*

Klausimas, kiek atgarsio žmonių ir tautų sąžinėse šiandieną faktiškai randa krikščioniškieji principai. Negi būtų teisus Francois Mauriac tardamas, kad "blogiausias simptomas, visus kitus darąs dar baisesnius, yra tai masių abejingumas, nuovargis, išglebimas. Artimos katastrofos akivaizdoje žmonija, atrodo, net nesudreba". Ir *vis dėlto ne masių inercijai atgrasinti nuo užsimojimų ir pastangų naujosios visuomeninės minties šauklius, įsitikinusius savojo ke-*

PARTIZANEI

Žilvinas

Atsimeni, baltais rūbeliais obelaitės,
Lyg seserys, dažnai su tavimi kartu...
O tu buvai maža, išdykusi mergaitė
Ir broliams pradalgiais atnešdavai pietų.

Kvepėjo apyniai, ir dūzgė tėvo sodai —
Ne sniegena, tai tu tarp avilių.
Ir visa žemė tau šviesi atrodė
Su tolimu dangum ir baltu berželiu.

---

lio išganingumu! Skelbdami naują pozityvių visuomeninių principų chartą, drąsiai deklaruodami norą išsilaisvinti iš visuomeninių nuodėmių bei prietarų, jie pasilieka žemėje, nes žemė yra politikos karalija, bet kartu jie pakyla į krikščioniškųjų principų augštumas, kur viešpatauja krikščioniškoji moralė. Jie tebetiki visuomeniškai nupuolusio žmogaus prisikėlimu. Jie dėl to tiki, kad pakilių asmenybių žadinama visuomeninė sąžinė į tą patrauklią visuomeninės minties platformą pastūmės visus dirbti ir kurti pasiryžusius geros valios žmones. Šaunių tokio visuomeninio atsinaujinimo reiškinių matome nevienoje šalyje. Į tą naują srovę įsijungia vis daugiau ir daugiau taurių asmenybių. Jos palieka sustingusį ir atgyvenusį kairiųjų ar dešiniųjų partiškumą ir naujame sambūryje pasiryžę drauge naujai galvoti, planuoti ir veikti.

Į tą srovę neįtraukta nelieka ir mūsų tautinė bendruomenė. Joje taip pat buriasi tų naujovių branduoliai. Jų pastangomis kuriami kultūriniai, socialiniai, ūkiniai, politiniai planai yra jaukus pragiedrulis niurioje tautų ir pasaulio ateities perspektyvoje. Laiko balsas su šio naujojo sąjūdžio idėjomis klabena kiekvieno visuomeninę bei politinę sąžinę, neatlaidžiai reikalaudamas blaiviai apsimąstyti ir pozityviai apsispręsti.

Tu tēviškę glaudei kaip motiną giedriausią,
Padėjusi ramiai jai galvą ant peties,
Nedrįsdavai akių pakelti ir paklausti,
Ko krūpčioja drugiai ir žvaigždės virš nakties . . .

Į tavo tēviškę atėjo rūstūs žmonės
Ir užpūtė mažas sodybų liepsneles.
Blizgėjo durtuvai, ir kniubo vyrai kloniuos,
O varė tremtinius takeliais ir keliais . . .

Tu išėjai tada ieškoti savo brolių.
(Tik pasakoj maži taip skaitėme kadais . . .).
Dar paskutinįkart paglostei kiemo žolę,
Išeidama gėles dar pašaukei vardais.

Čia broliai eidami prisiekė, kad nelaisvėn
Negrįš ir neužgaus gimtų namų širdies,
Sudie, namai, ir aš negrįšiu, nepareisiu,
Kol obelys laisvai po langu nežydės . . .

Ne skausmą braukdama, tik rasą nuo atolų,
Ji ėjo į tamsius ir didelius miškus.
Ir vėl, lyg pasakoj, tau ieškanti savo brolių,
Berželių vainike gegutė užkukuos . . .

Tu brolius suradai ir šventą kraujo kerštą
Tu priėmei kartu su laisvės juostele . . .
Kautynės — ir staiga krūtinėj karšta, karšta . . .
— Aš, broliai, išeinu . . . palaistykit gėles . . .

— Ne, gėlės neužtrokš, tu jas krauju pagirdei,
Ir žemė niekados gėlių tau negailės,
Nes tu atidavei jai partizanės širdį,
O ji bus ateities gražiausioji gėlė.

(Iš partizanų dainų)

SROVĖ IR UOLA

Mūsų politinės diferenciacijos kelias

J. BRAZAITIS

1. *Pažinimo kelias*

Politinės diferenciacijos ženklai atsispindi pirmiausia politinių grupių *programose*. Programa — tai lyg politinės grupės veidrodis. Ten matai, ko grupė siekia ir kokiomis priemonėmis. Tačiau programos nereikia pervertinti. Viena, apytikrį politinės grupės veidą gali parodyti tik ta programa, kuri yra reali — sprendžia konkrečius valstybinio gyvenimo klausimus. Tokia programa tegali būti atremta į šios dienos konkretų gyvenimą. Bet tremtyje kuri grupė tokią programą gali turėti? Visos tremties programos tegali būti prielaidomis grįstos. Antra, programos gali būti gerai ir labai gerai parašytos, bet programą skelbiančios politinės grupės darbai gali eiti šalia programos ar net prieš ją. Užtat, be programos, grupės veidą stipriau nušviečia jos d a r b a i.

Grupės programos sutapimas su darbais, programos intensyvesnis ar atlaidesnis vykdymas daug priklauso nuo grupės a s m e n i n ė s sudėties: kokie žmonės, tokia iš dalies ir grupė. Grupėje susitelkę pažangūs žmonės, t. y. iešką visuomeninio gyvenimo kūrybos, naujų formų, naujų idėjų, savo grupės veidą padarys kitokį, nei su ta pačia programa konservatyvios dvasios žmonės, t. y. tesiekią išlaikyti tai, kas jau yra laimėta. Su ta pačia programa vienaip reikšis politinė grupė, kurioje persveria principingi žmonės, t. y. tie, kurie, vykdydami savo uždavinius, yra pasiryžę eiti kartais ir prieš srovę. Kitaip vėl reikšis ta, kurioj persvers oportūnistai, siekią prisiderinti prie esamos padėties, plaukti pasroviui. Dvi skirtingų programų, bet vieno-

dos asmeninės nuotaikos, — vistiek, konservatyvios ar pažangios, — politinės grupės gali surasti artimesnį bendradarbiavimą, nei giminiškų programų, bet skirtingų asmeninių nusiteikimų grupės.

Šitų faktų priminimas įspėja saugotis klaidos — ji daug kam atrodo neginčijama tiesa — žiūrėti į grupę kaip į nejudančią uolą, kurios visą pobūdį nusako jos programa ar tradiciniai iškalti vardai: katalikiška, socialistinė, liberalų ir pan. Už tos pačios iškabos su kiekvienu amžium gali būti kitokesnis turinys. Gyvenimo tiesą daugiau atitinka tezė, kad politinę grupę reikia vertinti kaip tekančią srovę. Grupės charakteris priklauso ir nuo programinių principų, ir nuo konkrečių darbų, ir nuo ją sudarančių asmenų. Todėl kiekvienos grupės dabartinį potencialą reikia vertinti pagal jos šios dienos pasireiškimą, ne pagal jos praeitį. Praeitis turi būti sveriama ir vertinama tik praeities matu, o dabarties pasireiškimas — dabarties matu. Grupė, vakar buvusi pažangi, šiandien gali būti konservatyvi; vakar buvusi oportunistiška, šiandien gali pakilti iki principingumo, ir atvirkščiai.

2. *Grupių skiriamieji pagrindai*

Mūsų politinės grupės viena nuo kitos pirmiausia skiriasi savo istoriniu kilimu, kuris daug atsiliepė ir jų praktiniam veikimui.

Pirmieji Lietuvoje partija virto socialdemokratai. Jų programa buvo surašyta dar XIX a. gale. Socialdemokratų partija išriedėjo 1896 m. iš to paties "Varpo", kuris truputį vėlėliau davė ir Demokratų partiją, savo ruožtu pagimdžiusią Socialistus Liaudininkus, Tautos Santaros ir Tautos Pažangos partijas. Ilgainiui iš Socialistų Liaudininkų išriedėjo Revoliuciniai Socialistai Liaudininkai ir Socialistai Liaudininkai Demokratai. Tačiau tik pastarieji turėjo atstovų Lietuvos Steigiamajame Seime. Vėliau Socialistai Liaudininkai Demokratai susiliejo su 1905 m. Didžiajame Vilniaus Seime E. Galvanausko, P. Klimaičio sukurta Valstiečių Sąjunga ir bendrai sudarė Lietuvos Valstiečių Liaudininkų Sąjungą. Tautos Santara išvirto į Ūkininkų Partiją, o Tautos Pažanga — į Tautininkų Sąjungą, kuri tremtyje pasivadino Lietuvių Tautiniu Sąjūdžiu. Didžiajame Vilniaus Seime 1905 m. ir

Krikščionys Demokratai dalyvavo jau kaip partija, nors programos projektas buvo paskelbtas tik po trejų metų. Visos šios grupės daugiau mažiau susiformavo dar prieš Lietuvos nepriklausomybę. Jau nepriklausomoj Lietuvoj susiformavo dar dvi krikščioniškos grupės: Ūkininkų Sąjunga ir Darbo Federacija.

Visos šios grupės rėmėsi iš tikrųjų maždaug tuo pačiu visuomenės kontingentu: ūkininkais ir darbininkais. Tik tautininkai ėmė remtis stambesniais ūkininkais.

Visos šios politinės grupės klostėsi tuo pačiu pagrindu, kuriuo buvo susiformavusios politinės partijos Europos kontinente — prancūziškosios demokratijos pavyzdžiu. Tengi partijų skiriamasis pagrindas buvo metafizinis—nusistatymas Dievo atžvilgiu. Pagal šitą nusistatymą susidarė Prancūzijoje ir pagrindinės partijos — katalikų, atsirėmusių į krikščionybę ir siekusių ją vykdyti valstybės gyvenime; socialistų — siekusių vykdyti ateistinį marksizmą; radikalų-liberalų, atsirėmusių į laisvamanybę. Visos tos grupės daugeliu praktinio gyvenimo klausimų sutarė. Didžiausia kova vyko ir tebevyksta tarp jų pasaulėžiūros srity, ypačiai dėl mokyklų. Tas pats politinės diferenciacijos metafizinis pagrindas per Lenkiją ir Rusiją pateko ir į Lietuvą. Mūsų soicaldemokratų, liaudininkų, krikščionių demokratų pažiūros mažiau skyrėsi dėl kovos su maskoliais, paskiau su lenkais ar vokiečiais, dėl Vilniaus ar Klaipėdos klausimo, daugiau dėl bažnyčios, dėl kunigų, dėl tikybos mokymo, dėl metrikacijos, dėl konkordato. Ar nebūdingas Prancūzijos radikalų šūkio "mangēz le curée" atgarsis buvo Lietuvoje 1918 m. sudarant pirmąją laikinąją vyriausybę, kada santariečiai Leonas ir Stašinskas protestavo prieš kun. Purickio kandidatūrą į švietimo ministerius tik dėl tos priežasties, kad Purickis kunigas? Steigiamajame Seime Krikščionių Demokratų bloko koalicija su Socialistais Liaudininkais Demokratais ir Valstiečių Sąjunga sudužo taip pat į pasaulėžiūrines uolas, konstitucijos projekte susidūrus su "Visagalio Dievo vardu", su bažnyčios padėtimi valstybėje, su metrikacija, su privalomu tikybos dėstymu mokykloje. Dėl šių dalykų 1922 m. rugpjūčio 1 d. Steigiamojo Seimo posėdyje Socialdemokratų, Socialistų Liaudi-

ninkų Demokratų, Valstiečių Sąjungos atstovų rankos pakilo prieš konstituciją.

Atskirų grupių politinis veikimas valstybiniame gyvenime, grupių darbai sunkiau palyginami, nes ne visos gavo lygiai jame dalyvauti. Demokratiniais Lietuvos laikais valdžioje daugiausia dalyvavo Krikščionių Demokratų, Darbo Federacijos, Ūkininkų Sąjungos blokas koalicijoje su Liaudininkais arba pats vienas. Nors tame krikščioniškųjų partijų bloke tada reiškėsi nemaža pažangių žmonių, ir jiems pasisekė parodyti stiprios socialinės pažangos, tačiau bloko politikoje ne visada jie nusverdavo. Pvz. kultūrinių reikalų santvarką, vietos savivaldybės organizaciją sprendžiant buvo laimėjusi konservatyvioji kryptis.

Liaudininkų ir Socialdemokratų koalicija pavaldė tik pusmetį (1926 m.). Per tą laiką ji nespėjo pareikšti didesnių reformų, bet spėjo nutraukti vyskupams ir kunigams algas, spėjo įgalinti lenkiškų mokyklų suklestėjimą.

Per visą demokratinės Lietuvos tarpsnį valstybės gyvenime veikliai dalyvavusių grupių skiriamuoju pagrindu prasikiša grynai pasaulėžiūrinis momentas. Net orientacijos į svetimus kraštus atžvilgiu vieni labiau linko į Rytus, antri — į Vakarus. Dar Petrapilio seime (1917 m.) Socialdemokratų - Liaudininkų koalicijos pirmtakai sviro į federaciją su Rusijos tautomis; tais ir kitais motyvais vengdami pasisakyti už nepriklausomos Lietuvos skelbimą. Ir nepriklausomoj Lietuvoj iš šios srovės žmonių buvo daugiau simpatikų sovietinių tautų kultūrai pažinti ir populiarinti. Krikščioniškųjų grupių blokas savo nusistatymais buvo daugiau linkęs į Vakarus, į katalikiškuosius Vakarus.

Atskiru keliu buvo nuėję tautininkai. Po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo prieš Liaudininkų-Socialdemokratų koalicijos vyriausybę, su krikščioniškųjų grupių talka paėmę Lietuvos vairą, tautininkai pasirodė tikri vadizmo reiškėjai. Šia prasme tautininkai labiausiai nešėsi į Vakarus, skolindamies totalistinę Vakarų valstybinę ideologiją ir valstybines formas ir ta dvasia augindami prieauglį. Kai šiandien buvusi Tautininkų Sąjunga pasivadino Tautiniu Sąjūdžiu ir skelbia "tvarkingą demokratiją", galima neabejoti, kad tautininkai tiki esą demokratai. Bet lygiai netenka abe-

joti, kad išaugusiems vadistinėje dvasioje nelengva ja praktiškai atsikratyti. Programos ar vardo pakeitimu auklėjimo taip greit nepakeisi. Tik jaunesnioji karta, auganti po ano laikotarpio, auganti demokratinėje aplinkoje, galės būt laisva nuo to... paveldėjimo.

Taigi mūsų politinių grupių pagrindai, kurie jas telkė arba skaidė, buvo dvejopi: pasaulėžiūriniai, kurie sutelkė grupes į du blokus, ir paskiau politiniai, kurie taip pat subloškė demokratines grupes į koaliciją opozicijai prieš totalistinės grupės poziciją tautininkų valdymo laikais. Tremtyje pasaulėžiūrinė trauka vėl sustiprėjo. Vlikui Lietuvių Chartą svarstant Visagalis Dievas vėl tapo skiriamąja riba, šį kartą ir Tautininkams, Laisvės Kovotojams bei Ūkininkų Partijai prisidėjus prie Socialdemokratų-Liaudininkų linijos Dievo atžvilgiu.

3. *Naujas kelias*

1940 m. kilo rezistencinis sąjūdis, Lietuvos Aktyvistų Fronto vardu, vadovaujamas buv. Lietuvos pasiuntinio Berlyne pulk. K. Škirpos. Aktyvistų Fronto steigėjais buvo dr. Karvelis, dr. Maceina, adv. Skipitis, adv. Katilius, A. Valiukėnas, B. Raila, Kl. Brunius, dr. B. Dirmeikis ir kt. Jame dalyvavo ir krikščionys demokratai, ir tautininkai, ir voldemarininkai, ir liaudininkai, ir socialdemokratai, ir žmonės be politinės markės. Pagrindinis Aktyvistų Fronto tikslas buvo rezistencinis—pasipriešinti okupantui. Antrinis — ruošti planus išlaisvintai Lietuvai valdyti ir tvarkyti. Pastarosiose programinėse pastangose buvo apstu vadizmo ir net nacizmo ženklų. Bet tada mažai kas tos priemaišos paisė, o Lietuvoj į tai visai neatkreipta dėmesio. Rezistencija sujungė visokių nusistatymų žmones, pasiryžusius kovoti su okupantu. Aktyvistų Frontas buvo pirma naujų laikų rezistencinė organizacija, rezistencijos lopšys.

Kai Levas Prapuolenis 1941 m. birželio 23 Aktyvistų Fronto vardu paskelbė sukilimą ir sudarydino Lietuvos vyriausybę; kai paskum Aktyvistų Fronto vardu teikė memorandumą prieš naują okupantą, parašus dėjo vėl visokių ideologinių nusistatymų žmonės. Nėra reikalo nutylėti, kad daugiausia ten buvo jaunimo.

Aktyvistų Frontas buvo naujas ir įdomus eksperimentas ta prasme, kad jam imtas naujas pagrindas — ne metafizinis, ne

pažiūros į Dievą ir jo pripažinimą ar atmetimą, bet e m p y r i n i s.

Kai vokiečiai Aktyvistų Frontą 1941 m. rugpjūčio mėn. uždarė, jo atgaivinti slaptai nesiimta. Jo narių dalis, pronacinis elementas, jau anksčiau iš jo buvo pasitraukęs ir sudaręs Lietuvos Nacionalsocialistų Partiją, kuri paskiau apsivalydama virto Nacionalistų Partija, tremtyje sutapusi su Lietuvos Atgimimo Sąjūdžiu.

Kita Aktyvistų Fronto dalis virto veiklia Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga, kuri tremtyje buvo suskaldyta, vienai jos daliai pasilikus tuo pačiu vardu, antrajai tapus branduoliu būsimajai L. Rezistencinei Santarvei (LRS). Trečioji Aktyvistų Fronto dalis, atmetus jo totalistinius šešėlius, bet norėdama palaikyti pirmosios rezistencinės organizacijos tradicijas regimu būdu, susiorganizavo į Lietuvių Frontą. Šis vardas pasirodė 1941 m. pabaigoje po vienu atsišaukimu prieš naująjį okupantą. Šalia šitų iš Aktyvistų Fronto išriedėjusių rezistencinių organizacijų nepriklausomai susiformavo dar Liet. Vienybės Sąjūdis, Lietuvos Laisvės Armija ir kt. smulkesnės rezistencinės kovos organizacijos.

LF TREMTYJE

Amerikos LF bičiulio uždaviniai yra šie:

1. veikliai dalyvauti Lietuvos laisvinimo veikloje;
2. palaikyti gyvą Lietuvos nepriklausomybės mintį;
3. rengtis demokratiniam vadovavimui išlaisvintoje Lietuvoje, ugdant politinės, ūkinės, kultūrinės demokratijos idėjinį supratimą ir planuojant jos praktinį vykdymą;
4. veikliai įsitraukti į lietuvybės išlaikymą išeivijoje, dalyvaujant lietuvių bendruomenės gyvenime, ugdant Lietuvių Chartos supratimą, gaivinant ir palaikant visus lietuvybės židinius.

*

Amerikos LF bičiuliu gali būti kiekvienas lietuvis, kuris

1. pasižada vykdyti LF bičiulių uždavinius;
2. nors dviejų LF bičiulių rekomenduojamas bičiuliu priimti;
3. sambūrio narių susirinkimo arba Amerikos LF bičiulių valdybos nutartas LF bičiuliu priimti.

*

Savo veikloje ir gyvenime LF bičiuliai laikosi krikščioniškosios moralės.

(Iš Amerikos LF bičiulių nuostatų)

Nors visų rezistencinių organizacijų pagrindinis tikslas yra rezistencinis — kova prieš okupantą, bet visos jos jautė uždavinį atsikuriančiai Lietuvai paruošti ir politinę programą. Čia pabrėžtinas būdingas momentas — naujų kelių politinei mūsų diferenciacijai ieškojimas. Apie politinę būsimosios Lietuvos programą galvojant, tada atrodė pribrendęs metas artėti prie anglosaksų politinio visuomeninio susiorganizavimo empyriniu pagrindu. Europiniu matu matuojant, sunku pasakyti, kuo skiriasi Jungtinių Valstybių respublikonų ir demokratų partijos. Abidvi nei marksistai, nei katalikai, nei evangelikai. Abidvi su respektu kalba apie religijos reikalingumą ir dėl to net viena su kita lenktyniauja, praktikuodamos maldas viešosiose vietose. Bet abi nepalankios, sakysim, konfesiniam auklėjimui. Jųdviejų tarpusavio skirtumą lemia empyriniai dienos klausimai: ar izoliacionizmas ar pasaulinis solidarumas, ar laisva ūkinė konkurencija ar valstybinis reguliavimas, lygybė spalvotųjų su baltaisiais ar rasinė pirmenybė ir t.t. Bet ir tais klausimais partijos nėra sustingusios savo nusistatymuose. Išeinant iš šito anglosaksinio empyrinio požvilgio, buvo galvota, svarstant lietuvių visuomeninį politinį susigrupavimą ir valstybinių reikalų sprendimą, imti konkretų gyvenimo klausimą ir duoti jo sprendimą, neprejudikuojant, kad šitas ar anas klausimas bus sprendžiamas pagal krikščioniškuosius ar pagal socialistinius nurodymus. Ypačiai, kad negali pasakyti, jog ta ar kita pasaulėžiūra duoda konkretų atsakymą į visus praktinius valstybinio gyvenimo klausimus. Vaikų auklėjimas bei mokykla, šeimos sudarymas, tikėjimo išpažinimas tikrai yra neatsiejamai sutapę su pasaulėžiūra. Tačiau ar pirmenybę reikia atiduoti pieno ūkiui ar javų ūkiui, ar susisiekime persvara teikti geležinkeliams ar plentams, ar sostine pasirinkti tą ar kitą miestą — čia pasaulėžiūra negali nieko patarti. Gal dėl to rezistencinių organizacijų asmeninėj sudėty buvo daugiausia jaunimo, bet įvairių ideologinių nusistatymų. Toj pačioj organizacijoj sutilpo ateitininkai, skautai, karininkų korporacijos nariai, Fraternitas Lituanica arba ir niekur nepriklausę. Sutilpo katalikai, evangelikai ir religijos patys gal nepraktikuoją, bet pripažįstą jos pozityvią vi-

suomeninę reikšmę. Šitokiu būdu rezistencinių organizacijų bazė pasidarė, nepalyginti, platesnė, nei politinių grupių.

4. *Skirtumai ir panašumai*

Skirtumas tarp rezistencinės kovos organizacijų ir politinių grupių bent mums pirmiausia yra istorinis. Politinės grupės galutinai buvo susikristalizavusios ir savo veidą išryškinusios nepriklausomoj Lietuvoj, jos demokratinio gyvenimo laikotarpyje. Rezistencinės kovos organizacijos susiformavo pavergtoje Lietuvoje, kovoje su bolševikiniu, paskiau su naciniu, paskiau vėl su bolševikiniu okupantu. Taigi jos paskesnio atsiradimo. Rezistencines organizacijas pašaukė gyveniman ypatingos krašto sąlygos, kurios nulėmė ir kitokį jų pobūdį. Šios organizacijos suėmė į save ir dalį buvusių politinių grupių žmonių. Tik vėliau, jau 1943 m., organizuojant vieningą krašto politinę vadovybę, šalia rezistencinių organizacijų vėl išėjo aikštėn ir politinės grupės, kai kurias jų tiesiog Kudirkos "Varpų" dūžiais pašaukus, kad prisikeltų.

Sudarius Vliką, šalia rezistencinės kovos organizacijų stojo ir politinės grupės, ir tuo būdu buvo sumegztas ryšys tarp nepriklausomos ir okupuotos Lietuvos organizuoto tautos reiškimosi. Vlike bendroj kovoj prieš okupantą reiškėsi politinės grupės, kurios kitados savo dėmesį buvo sutelkusios į nepriklausomos valstybės tvarką, ir rezistencinės kovos organizacijos, kurios savo akis pirmiausia kreipė į kovą su okupantu. Bendroj kovoj šie skirtumai ilgainiui, atrodo, pamažu turėjo dilti, politinėms grupėms vis labiau įsijungiant į pačią rezistencinę kovą ir pripažįstant rezistencinės kovos organizacijoms teisę rūpintis išlaisvintosios Lietuvos tvarkymo problemomis, nors nebūtinai rezistencinės kovos organizacija turi tapti politine partija išlaisvintoje Lietuvoje. Tačiau skirtumai nedilo. Vaizdžiai tariant, skirtumai nedilo dėl to, kad *politinėms grupėms rūpi politika ir rezistencija, o rezistencinės kovos organizacijoms — rezistencija ir politika.* Skirtumai nedilo dar ir dėl to, kad politikos lauką grupės rodė tendencijų laikyti tik savo išimtiniu domenu.

Politinių grupių ir rezistencinių organizacijų skirtumą juo labiau ryškino jų asmeninė sudėtis. Grupėse telkiasi žmonės

vienos programos, labiau linkę į parlamentinį dalykų svarstymą ir debatavimą, ne visada atsparūs rezistencinės kovos paslaptims išlaikyti. Rezistencinės kovos organizacijoj telkiasi tie, kuriems pirmiausia rūpi pasipriešinimo akcija. Dėl programinio vidaus vieningumo jie nelinkę sukti sau galvos. Jiems labiau svarbu laikyti konspiracija. Kai politinėms grupėms būdingas užsikonservavimas senosiose doktrinų formulėse ir polinkiuose "laimėti valdžią", tai rezistencinės kovos organizacijoms būdingas veržlumas į praktinį veikimą ir polėkiai ieškoti naujų politinio susigrupavimo pagrindų. Kai politinės grupės primena nejudančias uolas, tai rezistencinės kovos organizacija lygintina su veržlia kalnų upės srove.

5. *Žvilgsnis į ateitį tremtyje*

Aplenkiant tuo tarpu svarstymą sovietinės okupacijos politinių, ūkinių, kultūrinių bei moralinių padarinių įtakos būsimosios Lietuvos politiniam visuomeniniam gyvenimui, nenagrinėjant, katra kryptis—naujoji, rezistencinės kovos organizacijos pradėtoji empyrinė, ar senoji, politinių grupių su uolos kietumu tebelaikoma metafizinė — sudarys būsimosios Lietuvos politinių grupių skiriamuosius pagrindus ir apspręs politinės diferenciacijos kelią, negalima nepastebėti, kad vienokiai ar kitokiai krypčiai laimėti turės taip pat įtakos ir tremties lietuvių politinės minties raida. Ir kai šiandien esame bejėgiai veikti okupuotosios Lietuvos žmogaus formavimą, tai mūsų uždavinys ir pareiga formuoti tremties lietuvio politinę mintį.

Kuria linkme?

Esame išaugę krikščioniškųjų principų, patapusių visuotiniu Vakarų dvasios lobiu, atmosferoje. *Krikščioniškoji moralė mums yra nepaneigiama norma, kurios privalo paisyti visas žmogiškasis veikimas, taigi ir politinis.*

Tačiau praeityje nebuvome susirišę priklausymu bet kuriai politinei grupei ir nesame paveldėję jų tradicijų. Žinome, kad ir demokratinės Lietuvos laikais politiniame krašto gyvenime tos pačios krikščionybės taip iškeltas konkretus asmuo buvo nustelbtas. Juo labiau buvome ir tebesame liudytojai, kaip demokratijos priešingybė totalizmas pasaulyje ir mūsų tėvynėje žmogų laužo ir naikina vardan melagingų idealų. Užtat juo labiau

stiprėjame mintyje daryti visa, kad žmogui, asmeniui, būtų grąžintas respektas ir pripažinta jo reikšmė valstybės gyvenime. Šitas mumyse pačiuose subrendęs siekimas brandintinas kaip visuotinis būsimosios Lietuvos siekimas: *pagerbti asmens laisvę ir sudaryti galimybes jo laisvai kūrybai, kuria jis prisidėtų prie tautos gyvenimo pažangos.*

Brandintinos ir priemonės anam siekimui vykdyti: brandintina mintis, kad *demokratijos principas būtų taikomas ne tik politiniame valstybės gyvenime, bet būtų praplėstas ir ūkinei bei kultūrinei sritims.* Ūkinė demokratija patikrintų žmogui materialias sąlygas. Kultūrinė demokratija sudarytų sąlygas jam gyventi ir viešai reikštis pagal savo pasaulėžiūrą ir vaikus auklėti pagal savo įsitikinimus. Tuo keliu asmuo būtų apsaugotas nuo valstybinės prievartos sąžinės srityje. Tuo keliu būtų pašalintas kovos objektas valstybėje tarp grupių bei asmenų, kurie *pripažįsta kitam tokią pat teisę egzistuoti kaip ir sau.* O tai yra pagrindinė demokratinės dvasios žymė. Tuo keliu būtų pašalinta daugumos diktatūra, kai dauguma tariasi turinti teisę primesti mažumai prievarta savuosius pasaulėžiūrinius įsitikinimus.

Iškeldamas šias bendriausias tremtyje brandintinas idėjas, nenorėčiau būti įtartas noru tverti tvorą ar nuleisti uždangą tarp vienos lietuvių visuomenės dalies ir kitos. Iškeliu jas tik tam, kad būtų matyti, ko verta norėti, į kur verta veržtis; kad būtų laisvės vieniems aplink jas susitelkti, kitiems pasidaryti apie pirmuosius teisingas išvadas ir tik tada apsispręsti — eiti drauge, bendradarbiauti, ar — kovoti.

Man nėra abejojimo, kad demokratinė respublika yra tobuliausia valstybinės santvarkos lytis. Bet sykiu man yra lygiai aišku, kad tikrovėje šita tobuliausia lytis tik tiek tėra verta, kiek yra verti žmonės, kurie šita lytimi yra tvarkomi.

St. Šalkauskis

ATVIROMIS AKIMIS

Laisvinimo organizacija tremtyje

L. PRAPUOLENIS

1.

Geopolitinę Lietuvos padėtį taikliai yra apibūdinęs viename savo pranešime 1930 m. mano gimtuosiuos Kybartuos prof. Pakštas: Lietuva tokia pasaulio vieta, kurioje mažai tautai pavojinga gyventi. Tačiau nepriklausomos Lietuvos politinė vadovybė šio pavojingumo arba neįžvelgė, arba, jį įžvelgdama, iš to nepadarė išvadų. Kaip žinome, po 1926 m. perversmo pamažu visa valstybės valdžia buvo sutelkta respublikos prezidento galioje. Jis skiria ir paleidžia ministerį pirmininką ir kitus ministerius. Jis skelbia ir atšaukia nepaprastąjį metą (sustiprintos apsaugos arba valstybės gynimo). Jo įsakymais tvarkomi valstybės gynimo reikalai valstybės gynimo metu. Jis sprendžia mobilizaciją, karą bei taiką. Jis akredituoja pasiuntinius. Tačiau su visomis šitomis vadistinėmis prerogatyvomis respublikos prezidentas valstybės pavojaus metu visiškai nieko nedarė ir nesiėmė daryti, kad Lietuvą parengtų eventualiems tarptautiniams negandams. 1940 m. birželio įvykiai užklupo Lietuvą visai neparuoštą. Pats respublikos prezidentas paskutinę valandą, net žodžio tautai netaręs, slapta paliko kraštą.

Nenusivokė iš karto, kas iš tikro su Lietuva yra atsitikę, ne tiktai neperspėta tauta, bet ir Lietuvos diplomatai. Protestai atsirado tik ryšium su "liaudies seimo" nutarimais Lietuvą susovietinti ir ją į Sovietų Sąjungą įjungti. Ir respublikos prezidentas užsieniuose jokio regimo protesto žygio dėl sovietų invazijos į Lietuvą nesiėmė. Jei Kybartuose, ar Eidkūnuose, ar kad ir Šveicarijoje prezidentas būtų sudaręs Lietuvos vyriausybę, Sovietų politinio manevravimo laisvė okupuotoje Lietuvoje būtų buvusi apsunkinta. Betgi to nebuvo. Net ir vėlesnis bandymas sudaryti vyriau-

sybę su Lozoraičiu priešakyje buvo pusiaukelėje nutrauktas, paskyrus ministerį pirmininką, bet vyriausybės nesudarius.

Tik vėliau vietoj vyriausybės buvo sudarytas Tautinis Lietuvos Komitetas (E. Galvanauskas pirmininkas, nariai: Balutis, Lozoraitis, Šaulys, Škirpa). Dar vėliau, 1940. 11. 11. Berlyne Škirpos iniciatyva buvo sudarytas Lietuvos Aktyvistų Fronto branduolys, ir, susirišus su kraštu, pradėta megzti rezistencinio sąjūdžio tinklą krašte. Aktyvistų Frontas Lietuvai suvaidino istorinį vaidmenį, suorganizavęs ir pravedęs 1941 m. birželio sukilimą prieš bolševikus. Tas sukilimas atstatė Lietuvos suverenumo vykdymą.

Tačiau kaip nepriklausomosios Lietuvos politinė vadovybė nebuvo pasirengusi ir krašto parengusi Sovietų invazijai sutikti 1940 m., lygiai taip Aktyvistų Fronto vyr. vadovybė nebuvo pasirengusi ir krašto parengusi nacių invazijos atvejui. Buvo kalbama apie profetiškus numatymus, bet konkrečiai nieko nebuvo padaryta, kad gausiomis sukilimo aukomis atstatytas Lietuvos suverenumo vykdymas vienu Hitlerio įsakymu taip jau be niekur nieko vėl nebūtų pertrauktas. Blogiausia buvo, kad respublikos prezidento prerogatyvas vykdančiam ministeriui pirmininkui ir Aktyvistų Fronto vadui pulk. Škirpai esant Berlyne izoliuotam, kurį laiką ir vyriausybės ir Aktyvistų Fronto ryžtingumas buvo paralyžiuotas. Juo labiau, kad į Aktyvistų Frontą insifiltravę nacių agentai ir patį Aktyvistų Frontą, ir vyriausybės veiksmus sprogdino iš vidaus. Nuo 1941 m. rugpjūčio 5 d., kada buvo vokiečių sustabdytas sukiliminės vyriausybės veikimas, Lietuva atkrito į panašią padėtį, kokia kad buvo susidariusi po 1940 m. birželio 17 d. Nuo suverenumo vykdytojos vyriausybės vėl buvo nusmukta į visuomeninę plotmę: į Tautos Tarybą ir Vyriausią Lietuvių Komitetą. Tik po ilgų pasitarimų 1943 m. rudenį sudarytas Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas (VLIK).

2.

Galima tikėti, kad per ilgesnį laiką krašte Vlikas būtų išaugęs į organiškos tautos atstovybės pozityvią instituciją, kaip kad 1917 m. Vilniaus Konferencijos sudarytoji Lietuvos Taryba buvo išaugusi į Valstybės Tarybą ir privedė kraštą prie demokratinės santvarkos. Ta-

čiau 1944 m. pavasarį gestapinis Vliko dešifravimas ir jo daugumos narių areštavimas, plus netrukus po to įvykusi II-oji bolševikų okupacija šią besiformuojančią krašto politinę vadovybę sukrėtė iš pačių pagrindų. To meto Vliko provizoriumas, išleidęs atsišaukimą nesitraukti iš krašto, pats vis dėlto pasitraukė, palikdamas krašte tuščią politinės ir rezistencinės vadovybės vietą. (Krašte pasiliko tik buvęs tame Vliko provizoriume LF atstovas. Red.). Pasikartojo 1940 m. neapdairumas ir visiškas neparengimas krašto naujai padėčiai. Akivaizdoje II-sios Sovietų okupacijos Vlikas nepasirūpino nei krašto rezistencinės kovos turiniu, nei rezistencinio sąjūdžio vadovybe.

Suprantama, dėl tos padrikos padėties krašto rezistencija II-sios Sovietų okupacijos pradžioje turėjo daug rūpesčio ir dar daugiau nuostolių. "Nepraslinkus nei pusmečiui po antrosios okupacijos, dąuguma likusiųjų Lietuvoje pogrindinių organizacijų vadovaujančių asmenų, norėjusių atstatyti pakrikusią laisvės kovos sąjūdžio padėtį, žuvo arba buvo areštuoti. Tarp atskirai veikiančių organizacijos vienetų nutrūko organizacinis ryšys, svarbiausia, nutrūko pats jungiamasis dvasinis siūlas — nustojo ėjusi organizacijos slaptoji spauda . . . Laisvės kovos sąjūdis pergyveno krizę", kalbėjo Kęstučio apygardos vadas partizanų vadų suvažiavime 1947 m. sausio mėn.

PARTIZANO PRIESAIKA

Aš . . . prisiekiu Visagalinčio Dievo akivaizdoje vardan kritusių brolių už Lietuvos Laisvę ir Nepriklausomybę uoliai dirbti Nepriklausomos Lietuvos atstatymo darbą, nesigailėdamas nei jėgų, nei gyvybės, griežtai pildyti vado-

3.

Užsieniuose, Tautiniam Lietuvos Komitetui užgesus, Lietuvos vardu teliko reikštis kurį laiką Lietuvos pasiuntiniai. Bolševikams antrą kartą Lietuvą okupuojant, 1944 m. vasarą Berlyne buvo sudaryta Vliko delegatūra, o 1945 m. gegužės pradžioje Wuerzburge (Vokietijoje) atsistatė visa Vliko sudėtis, ir jis vėl pradėjo reikštis jau už Lietuvos sienų. Jau pati pradžia Vliko reiškimosi tremtyje nebuvo sklandi. Iš pat pradžios susidarė tarp grupių įtampa dėl Vliko pirmininko pakeitimo. J. Kaminskas buvo pakeistas M. Krupavičium.

vybės įsakymus, didžiausioje paslaptyje laikyti veikimą, nesidėti su priešu ir viską pranešinėti savo viršininkams. Man yra žinoma, kad už šios priesaikos sulaužymą būsiu baustas mirties bausme.

Tai, ką pasižadu, tegu Dievas užlaikyti man padeda.

Tuo metu Vliko daugumai išrinkus Krupavičių Vliko pirmininku prieš griežtą minėtų keturių grupių pasipriešinimą, šių grupių atstovai Vlike pareikalavo naujos Vliko deklaracijos, "kuri aiškiai ir nedviprasmiškai nustatytų nepriklausomos demokratinės Lietuvos valstybinio susitvarkymo pradus . . . Deklaracijoje turi būti aiškiai aptarta ir Vliko kaip laikinojo seimo kompetencija . . ." Tie reikalavimai buvo pateikti kaip sąlyga toliau toms keturioms grupėms bendradarbiauti Vlike. Ryšium su tuo 1945 m. liepos 3 d. buvo pasirašytas Vliko grupių susitarimo protokolas, pagal kurį išlaisvintoji Lietuva bus demokratinė respublika; kol bus sušauktas seimas, bus valdoma pagal Vliko priimtus laikinius konstitucinius nuostatus; Vlikas iki seimui susirenkant kontroliuos vyriausybę ir vyriausybė privalės Vliko pasitikėjimo. (Ir minėtą 4 grupių pareiškimą Vlikui ir liepos 3 d. grupių protokolą LLKS vardu pasirašė prof. S. Žymantas be jokių rezervų).

Tiek minėtas 4 grupių pareiškimas Vlikui, tiek to pareiškimo dvasia surašytas liepos 3 d. grupių susitarimas rodo, kad anuo metu visos Vliko grupės, neišskiriant nė dabartinės LRS vicepirmininko, buvo nepakankamai turėjusios akyse vieną pagrindinę aplinkybę, būtent tą, kad *Vlikas yra tremtyje, kurios terminas nenustatytas.* Maža to. Vlikas nedavertino ir tos aplinkybės, kad tremtyje jis tegali būti gyvybingas tik gyvu ryšiu su kraštu. Lenkijos egzilinė vyriausybė krašto vardu paveikiai reiškėsi tol, kol jos narys dalyvavo krašto rezistencijos vadovybėje. ("Komitet Walki Podziemnej" priešakyje stovėjo egzilinės vyriausybės vicepremjeras prof. Piekalkevičius, o, jį dešifravus ir sušaudžius, — Jankowskis. Red.). Vliko atveju dalykai kitaip susiklostė. Nors II-sios bolševikinės okupacijos pradžioje susirišti su kraštu Vlikui nebuvo neįmanoma, bet tatai buvo palikta atskirų organizacijų ir grupinių blokų iniciatyvai. To padarinys: ne

tik kreivai vaizduota kraštui tremties laisvinimo organizacijos ir pastangos, ir lygiai kreivai vaizduotas krašto rezistencijos veidas bei nusistatymai tremčiai, ne tik dveji metai aitrių nesusipratimų dėl VLAK ir BDPS, bet — ir tai yra nelemčiausia — paties Vliko nuolatinis atsipalaidavimas nuo krašto, nuolatinė evoliucija į politinių pabėgėlių nuo krašto atitrūkusį sambūrį, su visais emigrantinio vėžio reiškiniais.

1948 m. kaip iš dangaus nukrito Vlikui galimybė vėl realiai pratęsti krašto rezistenciją į laisvąjį pasaulį, vėl realiai tapti krašto rezistencijos atstovybe šioje geležinės uždangos pusėje. Deja, ši krašto rezistentų didelėmis aukomis iškovota Vlikui galimybė paties Vliko nusikalstamu lengvapėdiškumu likviduota. 1948 m. Baden - Badeno susitarimai emigrantinio vėžio kamuojamam Vlikui sveikatos grąžinti jau nebeįstengė. Veltui kai kurios Vliką sudariusios organizacijos stengėsi Vliko, kaip organiškos tautos atstovybės ir kaip realios krašto rezistencijos atstovybės, autoritetą ir egzistenciją pratęsti.

Su sopuliu širdy tenka konstatuoti, kad 1943 m. rudenį Lietuvoje politinių ir rezistencinės kovos organizacijų sudaryta politinė vadovybė (VLIK), nuo 1945 m. vasaros dariusi pastangų tapti lietuvių tautos organiškos atstovybės pakaitalu laisvajame pasaulyje, turėjusi galimybę tapti krašto rezistencijos atstovybe šiapus geležinės uždangos, 1952 m. vasarą paliovė egzistavusi. Neturėkime iliuzijų! Tas sambūris, kuris ir šiandien reiškiasi Vliko vardu, nėra nei 1944 metų, nei 1945-1952 metų Vlikas. Senos antraštės vartojimas dar nereiškia senojo turinio.

Kas to priežastis? Gal pati pirmoji ir pagrindinė visa to priežastis — Vlikas prarado rezistencinę dvasią, kuri pirmiausia yra aukos dvasia, ir pasidavė emigrantinei — saugumo ir patogumo — dvasiai, kuri pirmiausia yra oportunizmo dvasia. Tuo būdu ne tik Vlikas tolo nuo krašto, bet keitėsi ir viduje, nudvasėjo. Tegu gerbiamieji vlikininkai nesirūstina, bet tarp jų nematyti nei Daumantų, nei Stumbrų, nei Daunorų, nei Butautų, nei Rymantų, nei Rimvydų, nei Rudaičių, nei Šarūnų . . . Ir tai reiškia ne ką kita, kaip Vliko nurezistencėjimą.

Antroji lygiai svarbi visa to priežastis bus buvus ta, kad

tremtyje Vlikas iš pat pradžių neįstengė atsispirti ir emigrantinei logikai — skaidymosi logikai. Vlikinėje plotmėje skaidymosi procesas prasidėjo 1945 m. tautininkų pasikesinimu susatelitinti Lietuvos Laisvės Kovotojų rezistencinės kovos sąjungą, išstumti iš Vliko narių ir iš LLKS vadovybės tautininkams neklusnius LLKS žmones. Be abejojimo, tai buvo viena iš priežasčių prof. Žymantui, Deksniui, Vokietaičiui ir kitiems kairiesiems laisvės kovotojų veikėjams nueiti separačiu keliu. Atsilygindami tautininkams jie pasistengė, kad Vlako užsienių delegatūroje, kaip žinome, nebuvo nė vieno tautininko ar sutautininkinto laisvės kovotojo.

Tautininkų taktika vėliau pasekė Krikščionys Demokratai, uasikesindami susatelitinti L. Darbo Federaciją. 1952 m., talkinami tautininkų, liaudininkų, vietoje teisėto DF atstovo dr. J. Griniaus Vlike jie pasikvietė sau patinkamą, krikščionių demokratų 1948 m. inscenizuoto DF vardu 4 vyrų "suvažiavimo" numatytą asmenį. Šiemet krikščionys demokratai jau bando susatelitinti ir rezistencinės kovos Lietuvių Vienybės Sąjūdį. Šitokia iš esmės bolševikinė politinio "bendradarbiavimo" taktika nuosekliai veda į vis didėjantį tremties politinį skaidymąsi, grupinių priešybių aitrinimą, o svarbiausia — į paveldėtos iš krašto vieningos politinės vadovybės sužlugdymą, jos nurezistencėjimą.

4.

Vlikui atsipalaiduojant nuo krašto ir nuo rezistencinės dvasios, juo labiau darėsi reikalingas vieningumas su tebeveikiančiomis Lietuvos pasiuntinybėmis. Tremties politinės vadovybės vieningumui ir autoritetui pasirodė reikšmingas esamų ir buvusių diplomatų vaidmuo. Faktas, kad savo reziduojamame krašte pasiuntinys yra atsakingas už savo krašto interesus. Bet taip pat faktas, kad pasiuntinys visus savo žygius daro savo vyriausybės pavestas ir jos vardu. Pasiuntinys tėra savosios vyriausybės valios bei instrukcijų vykdytojas. Netekęs savosios vyriausybės pagrindo, pasiuntinys pakimba ore. Antai, carinės Rusijos pasiuntinybės išsilaikė Jungtinėse Valstybėse iki 1934 m., Jugoslavojoje iki 1940 m., kai kurios P. Amerikos respublikos ir po šiai dienai neturi diplomatinių santykių su Sovietų Rusija, atseit tebepripažįsta carinę Rusiją. Tačiau tų

LAISVĖS KOVOTOJAS TĖVYNĖJE

Laisvės Kovotojais gali būti lietuviai vyrai ir moterys be amžiaus skirtumo, aukštos moralės, drąsūs, ryžtingi, niekuomet nesusiteršę praeityje prieš lietuvių tautą ir visiškai atsidavę už Lietuvos išlaisvinimą.

Laisvės Kovotojas visuomet turi būti akylus, drausmingas, drąsus, ryžtingas, blaivus, dorovingas, griežtai užlaikąs patikėtą paslaptį, pildyti be priekaištų vadovybės įsakymus, nors tai sudarytų jo gyvybei pavojų, nepasiduoti gyvam su ginklu į priešo rankas, o prireikus atiduoti savo gyvybę — atiduoti ją kuo aukščiausia kaina priešui.

Laisvės Kovotojas visuomet vadovaujasi tik Lietuvos gerove, nežiūrėdamas iš to sau pačiam naudos ar pasipelnymo.

Visų laipsnių vadai ir eiliniai Laisvės Kovotojai niekad neturi patekti į desperatišką ir pasimistišką stovį. Visose aplinkybėse jų moralė privalo būti kuo aukščiausia. Skyrininkas, kaipo tiesioginis Laisvės kovotojų skyriaus vadas, visada prisirišęs prie kovotojų, rodo kuo daugiau sumanumo, ryžtingumo, atsidavimo ir iniciatyvos ir turi būti pavyzdys savo valdiniams pildant įsakymus, niekad nenustoja pats ūpo ir visuomet kelia tą ūpą kovotojuose.

(Iš L. L. K. Tauro apygardos statuto)

carinės Rusijos "valstybinio aparato salų svečiose šalyse" reikšmė Rusijos likimui po bolševikų revoliucijos pasidarė lygi nuliui. Tuo nenoriu nuvertinti tebeveičiančių Lietuvos pasiuntinybių vaidmens. Ne! Tuo tik noriu atkreipti dėmesį tų, kurie vienašališkai linkę pasiuntinybių vaidmenį perdėti, laikydami jas suvereninės Lietuvos salomis. Deja, pasiuntinybė nėra Formozos sala. Pats pasiuntinys nėra nei pačios tautos, nei jos valios pratęsimas į užsienį. Be to, jeigu ne Jungtinių Valstybių vyriausybės atšildomas Lietuvos Banko deponuotas auksas, šiandien vargu mums išvis ar tektų su pasiuntinių veiksniu susidurti. Vėlgi tuo nenoriu pasakyti, kad tas atšildymas nereikalingas. (Kitas klausimas, atšildymui sąmatos sudarymo ir atšildytų lėšų vartojimo procedūra). Tuo tik noriu pažymėti, kad ir materialiniu atžvilgiu pasiuntiniai yra iš dalies nelietuviškų veiksnių priklausomi. Ir pasiuntiniai yra tremtiniai ir tremties sąlygų veikiami.

Savo padėties pasikeitimą ryšium su Lietuvos okupacija mūsų pasiuntiniai buvo teisingai supratę. Netekę savo normalios atramos, savosios vyriausybės, jie 1940 m. sudarydino Tautinį

Lietuvos Komitetą, kuris bent iš dalies turėjo pavaduoti vyriausybę. Savo padėtį suprasdami, pasiuntiniai ir 1946 m. kėlė mintį sudaryti vadovaujančią viršūnę. Vliko ir pasiuntinių I-ojoj konferencijoj tokia viršūnė buvo sutarta ir 1946 m. pabaigoje Vykdomosios Tarybos vardu pašaukta gyveniman. Deja, faktiškai toji "viršūnė" pasidarė tik nauja Vliko atžala, jo priklausinys. Atskiros studijos tema būtų objektyviai išnagrinėti tos nesėkmės priežastis. Šioje vietoje užteks pažymėti, kad šiandien vieningos politinės tremties vadovybės sudarymas yra nepalyginti labiau apsunkintas įvairiomis tremties anomalijų ipotekomis, nei 1946 m. Šiandien vietoj vieningos tremties politinės viršūnės turime apie tuziną suvereniškai besireiškiančių veiksnių ir veiksniukų: Altą, Balutį, LF, LLK, Lozoraitį, LRS, MLT, Vliką, VT, Vokietijos LB Valdybą, Žadeikį. Galima suprasti Alto suverenumą. Tai JV piliečių organizacija. Toks politinis laimėjimas Lietuvos bylai, kaip Kersteno rezoliucija, tegalimas veikliai įsijungus JV lietuvių visuomenei, kuriai kaip tiktai kompetentingai tegali atstovauti Altas. Galima dar suprasti MLT suverenumas. Tai už Lietuvos valstybės sienų esančios Lietuvos srities organizacija. Tačiau visų kitų veiksnių nepriklausomas reiškimasis yra tik tremties sąlygų skaudus reiškinys.

5.

Vis labiau nustoja realios prasmės noras remtis kontinuitetu įgaliojimų iš Lietuvos. Juo ilgiau tremtis trunka, juo daugiau nublunka visokių įgaliojimų kontinuitetai. Kas dar 1946 m. Vlikui atrodė "politinio tikslingumo sumetimais" galėtų būti panaudota, šiandien atrodo kaip jau atgyvenęs žaidimas. Antra vertus, ir visokios pretenzijos vaidinti prezidentus, šefus, seimus, vyriausybes tremtyje, yra tik savęs ir kitų klaidinimas. Tremties kompetencijoje yra tik Lietuvos laisvinimo reikalai užsienyje. Seimas, prezidentas yra jau išlaisvintosios Lietuvos reikalas ir tegu šį reikalą tremtis palieka pačiai Lietuvai nuspręsti. Visi užsienyje esantieji politiniai mūsų veiksniai, neišskiriant nė mūsų pasiuntinių, šiandien yra vienoj plotmėj — tremties plotmėj. Teisybė, jie skiriasi savo funkcijomis, savo uždaviniais ir darbo metodais, galbūt savo nusistatymais išlaisvintosios Lietu-

vos politinės, kultūrinės, ūkinės santvarkos atžvilgiu, bet tremties plotmė visus juos lygiai saisto, lygiai įpareigoja Lietuvai.

Didžiausi sunkumai tremties veiksniams tarp savęs susiprasti ir vieningai viršūnei sudaryti eina iš to, kad tremtis kažkaip savaime lenkia tremtinį daugiau žiūrėti į tai, kas buvo, nei į tai, kas turi būti, kas yra. Šia prasme įsidėmėtinos a. a. min. Savickio pastabos dėl VT delegatų pasitarimo su Lozoraičiu 1951 m. Nicoje. Esą jie tarp savęs kalbėję taip apgalvotais žodžiais, taip santūriai ir diplomatiškai, lyg būtų kalbėjęsi ne lietuvis su lietuviu, bet dviejų kariaujančiųjų šalių derybininkai. O jeigu esą jie būtų pagalvoję, kad galbūt nė vienam iš jų neteks Lietuvos išlaisvinimo sulaukti, jeigu jie į reikalą būtų pažvelgę iš tolimesnės perspektyvos, kažin, ar nebūtų pamatę jie patys, kad jų šios dienos tarpusavinis ginčas pats savyje ginčui pagrindo neturįs. Tikrai, tremties politinės vadovybės vieningumas bus praktiškai įmanomas, tik jį atrėmus į tolimesnės perspektyvos vaizdą. Tada savaime daugelis šios dienos determinuojančių prietarų, grupinių bei asmeninių interesų, neretai tik įsivaizduotų, visiškai atkristų.

6.

Išeidamas iš šitokios pagrindinės prielaidos ir turėdamas galvoj esamą padėtį bei gyvybinius Lietuvos reikalus, drįstu iškelti šiokius konkrečius siūlymus Lietuvos laisvinimo organizacijai tremtyje padaryti vieningai ir veiksmingai:

1. Turi būti nedelsiant įvykdyta visuotinė tremties rezistencinių ir politinių jėgų koncentracija, sudarant vieningą TREMTIES politinę *sprendžiamąją viršūnę* vistiek kuriuo vardu. (Gali ir Vliko pavadinimas pasilikti). Tokios viršūnės sudėtyje turi būti įgalintos reprezentuotis visos gyvosios tremties lietuvių jėgos. Turėtų būti surastas kelias įjungti į tokią viršūnę pačios laisvojo pasaulio lietuvių bendruomenės demokratiniu būdu rinktiems atstovams. Juk faktiškai ši bendruomenė yra vienintelis realus tremties politinės vadovybės visuomeninis užnugaris, kurio reikšmė nuolat didėja tremties padėčiai ilgėjant.

2. Turi būti įvykdytas Vliko ir diplomatų 1946 m. išmintingas nutarimas "sukurti vieną finansinį centrą, jam pavesti valstybės iždo funkcijas ir vi-

sas politinei veiklai disponuojamas lėšas naudoti biudžeto tvarka". E. Galvanausko ir J. Kaminsko 1946 m. šioj srity pradėtos pastangos turi būti privestos iki laimingos pabaigos. Lietuvos pasiuntinio Washingtone ligšiolinis nusistatymas Jungtinių Valstybių vyriausybės atšildomas Lietuvos aukso pozicijas laikyti išimtinėj savo nuožiūroj žmogiškai galima suprasti, — kiekvienas nori būti suverenus, — bet, valstybiškai galvojant, yra visiškai nepateisinamas.

3. Turi būti galimai atjauninta pasiuntinybių asmeninė sudėtis. Aš nežinau diplomatų tarnybinio amžiaus įstatyminės ribos. Bet jei tokia riba buvo nustatyta net universiteto profesoriams, tai veikiausiai ji yra privaloma ir diplomatinei tarnybai. Argi metas bus tada žiūrėti tam ar kitam diplomatiniam postui įpėdinio, kai jau nebebus nė kas tą įpėdinį pristato. Lenkiu galvą ligoniams ir seneliams! Bet negalima prileisti, kad dėl ligos ar senatvės nukęstų valstybės reikalai.

Mūsų pasiuntinybių rūmai tremties sąlygomis neturi būti kažkoks nuo viso lietuvių gyvenimo izoliuotas getho, bet kaip tiktai to gyvenimo judriausias židinys. Juk ne tam Lietuva milijonus išleido, kad, šiandien kai kurių pasiuntinybių rūmai kiekvienam prašaliečiui akis badytų tik savo tuštuma, be gyvybės. Pasiuntinybių rūmai šiandien turėtų būti laisvojo pasaulio lietuvių gyviausieji laisvinimo akcijos centrai.

Gerb. Lozoraitis teisingai yra pareiškęs, kad "atstovybės steigimas Kuboje būtų liuksusas, kuriam mes lėšų neturime". Bet lygiai yra liuksusas, jei nevartot tikslesnio žodžio, ir kaikurie diplomatiniai bei konsulariniai postai, kurių praktiškas veikimas ar tai dėl nuolatinės misijos šefo ligos, ar dėl kitų priežasčių, yra lygus nuliui. Lietuvos aukso atsargos nėra tik kokia diplomatų privilegija, sinekūroms bei pensijoms kasa. Išlaidų tikslingumas esamomis sąlygomis ypatingai jautriai turi būti sveriamas.

4. Turi būti suorganizuotos efektyvios pasiuntinybės Romoje ir Bonnoje. Neturėjau laimės arčiau pažinti gerb. Lozoraičio, bet šiek tiek suprasdamas demokratines nuotaikas, esu tikras, kad demokratinei Italijai Musolinio augšto laipsnio ordinu atžymėtas vadistinio Lietuvos režimo akredituotas diplomatas negali būti persona grata. Ly-

giai tie patys motyvai saisto ir pulk. Škirpą. Todėl, kad ir kaip įgudusius ir vertingus laikytume tuodu Lietuvos diplomatus, šiandien savo buvusiems postams vargiai juodu gali būti kotiruojami. Ligšiolinė dalykų padėtis ir Italijoj, ir Vokietijoj, ir Ispanijoj yra apgailėtinai neišnaudojama. Oficialūs tų valstybių pareigūnai pareiškia: duokit Lietuvos atstovą. Deja, nesant vieningos tremties sprendžiamos politinės viršūnės, nėra kas atsilieptų — esu. Šių progų neišnaudojimas yra nusikaltimas Lietuvai.

5. Visuomeninėje plotmėje turi būti iš principo atsisakyta bolševikinės taktikos kitas grupes bei organizacijas sprogdinti iš vidaus, stengiantis jas paversti savais satelitais. Turi būti atstatytas tarpusavinis pasitikėjimas vadovaujančių tremties politiniam rezistenciniam veikimui žmonių. Mūsų laivelyje rezistencinio ir politinio meno žmonių nėra perdaug, kad esamus galėtume lengva ranka išsvaidyti. Darnioj laisvinimo kovoj jie visi labai reikalingi.

—o—

Aš suprantu šių savo siūlymų revoliucingumą esamai padėčiai ir atviromis akimis žiūriu į tuos didelius sunkumus, einančius ne tik iš ambicijų, bet ir iš tradicijų bei rutinos, iš oportunizmo bei sibaritizmo, su kuriais, šiuos siūlymus vykdant, neabejotinai teks susidurti. Bet man, lygiai ir kiekvienam patriotui lietuviui, taip pat yra aišku, kad jeigu ir toliau esamoji Lietuvos laisvinimo organizacija tremtyje nesusilauks radikalių augščiau minėta prasme sprendimų, neišvengiamai ateis laikas, kada išvis bus pavėluotos bet kurios rūšies reformos. Tremties vėžys, kaip kad ir kiekvienas vėžys, gali būti sėkmingai operuojamas tik tol, kol neįsisenėjęs.

... tikra savo tautos meilė neleidžia nurimti, matant joje netobulybių ir ydų, ir pasitenkinti tuo, kas yra jos gyvenime; ji verčia kovoti su savo tautos silpnybėmis ir netikusiais polinkiais, ją paplakti, kai jos nukrypimai velka ją iš pažangos kelio.

St. Šalkauskis

STUDENTAS–REZISTENTAS

R. ŠOMKAITĖ

Ateina į gyvenimą nauji žmonės. Jie nori ir stengiasi sujungti savo dvasioje tai, kas gero buvo ankstesnėje kartoje, su tuo, ką jie laimi naujose svetimo gyvenimo sąlygose. Bet jie ankstesnį nepriklausomos Lietuvos gyvenimą pažįsta jau daugiau ne iš nuosavų pergyvenimų, ne iš tiesioginio su juo ryšio. Jiems ir stoja klausimai: kas jų pačių dvasioj ir aplinkoj dedas; kaip jie gali naujose sąlygose pasireikšti?

Čia ir pasisako tie, kurie yra kompetentingi šių žmonių vardu kalbėti.

Red.

Nors antraštėje tarp žodžių studentas ir rezistentas esu padėjusi tik vieną brūkšnelį, bet nelaikyčiau klaida, jei vietoj vieno būtų padėti du brūkšneliai, atseit, lygybės ženklas. Studentija ir rezistencija yra kažkaip organiškai sutapę, tarytum to paties organizmo skirtingos funkcijos. Istorinėje tikrovėje, ypatingai mūsų tautos likimo sūkuriuose, studentija ir rezistencija visą laiką yra ėję drauge. Vistiek, ar mintimi grįžtame į tolimesnę Lietuvos praeitį, ar į artimesnę, visur aiškiai regime pirmaujamą studentijos vaidmenį rezistencijoje. Vistiek, ar atverčiame Lietuvos istorijos lapus apie mūsų tautos kovą už lietuvišką raštą lotynų raidėmis, ar tuos, kuriuose aprašyta 1905 metų laisvės prošvaistė, ar skaitome apie I-ojo pasaulio karo laikus ir Lietuvos nepriklausomybės atstatymo epopėją, — visi tie Lietuvos istorijos lapai daugiausia yra prirašyti lietuvio studento ryžtumu, entuziazmu ir auka. Naujosios Lietuvos istorijos spiritus movens yra lietuvis studentas. Tai nevertinąs pavojų nenuorama, nepaisąs priešo galybės kovotojas, visokiose aplinkybėse tikras savąja pergale entuziastas, net pralaimėjime nesvyruojąs pasiryžėlis laimėti ateityje, abejingas gyvenimo patogumams ir nepaperkamas rutinos bei sustingimo priešas! Kas organizavo "Aušrą", "Varpą", "Apžvalgą" ir kitą draudžiamąją spaudą?

Pirmoj eilėj studentai, klierikai. Kas telkė organizuotus intelektualų sambūrius aplink "Aušrinę" ir "Ateitį"? Studentai. Kas kovingiausia reiškėsi 1905 m. įvykiuose ir Didžiajame Vilniaus Seime? Studentai. Kas buvo pirmieji Lietuvos savanoriai 1919 m.? Studentai ir gimnazistai.

Rezistencijos dvasia lygiai buvo gyva ir gaivalinga taip pat ir nepriklausomos Lietuvos studentijoje. Kai dėl neapdairaus vyriausybės liberališkumo 1926 m. rudenį bolševikinis gaivalas pasidarė ypatingai akiplėšiškas, studentija pirmoji išėjo tai bolševizmo grėsmei priešintis. Čia netenka vertinti to pasipriešinimo metodų, bet reikia konstatuoti faktą, kad rezistencija studentijoj buvo gyva ir stipri. Studentijos rezistenciškumo neįstengė palaužti nė totalistinio režimo prievarta. Nepaisant griežtų bausmių režimo priešams ir saugumo policijos agentų infiltracijos į studentijos eiles, studentijos rezistencijos sugniuždyti niekada nepavyko.

Suprantama, kad, Lietuvai atsidūrus sovietinio okupanto nasruose, lietuvių tautos rezistencija prieš okupaciją stipriausio, geriausiai organizuoto atgarsio rado studentijoje. Šiandien dar peranksti konkrečius duomenis skelbti apie studentijos vaidmenį šių dienų laisvės kovų sąjūdyje pačioje Lietuvoje. Čia tik priminsiu vieną ištrauką iš studento Daumanto knygos "Partizanai už geležinės uždangos": "Po trijų savaičių darbo Gaižiūnuos durpių pakrovimas buvo baigtas... Baigę grįžome į Kauną. Atsisveikinęs su darbininkais, nužingsniavau Vytauto Prospektu, pasukdamas į Donelaičio gatvę. Ėjau susimąstęs, kad net nepajutau, kaip užšokau ant gerai pažįstamo Stasio.

— Kurgi pats taip laisvai maklinėji, taip arti prie Laisvės 6, — buvo jo pirmas klausimas.

— Matai, skubu į bendrabutį, tik dabar grįžau, — atsakiau ir tuo pačiu akimirksniu pastebėjau jo veide didelį nustebimą, kuris nieko gero nereiškė.

— Gal pasiutai. Ar nežinai, kad tavo kambario draugai ir brolis jau už grotų, — tęsė Stasys ir, gavęs neigiamą atsakymą, skubomis papasakojo paskutinius įvykius bendrabutyje. Pasirodo, kad tą pačią naktį, kada sapnavau lavonus, mūsų bendrabutyje tikrai siautė raudonasis viesulas. buvo suimti visi mano buto įnamiai: Julius,

Vilius ir mano brolis Juozas. Be jų buvo suimta ir visa eilė kitų studentų: Antanas, Juozas K., P. ir kt. Stasys tiksliai negalėjo pasakyti, ar aš irgi buvau enkavedistams "reikalingas", tačiau patarė būti atsargiam ir bendrabutyje nesirodyti . . .

— Prasidėjusių areštų tikslui bolševikai sudarė NKVD ir NKGB šnipų tinklą studentų tarpe. Dažnai tai vienas, tai kitas kolega dingdavo iš mūsų tarpo. Vieni po kurio laiko buvo paleidžiami . . . Kandidatus šiems areštams bolševikai pasirinkdavo žemesnės moralės . . . Jiems be jokių konkrečių kaltinimų buvo primetama "liaudies priešų" vardai . . . Po šitokių visos eilės "apkaltinimų" kalinį versdavo pasirašyti su jais bendradarbiauti, žadėdami paleisti laisvėn . . . Dalis tokių kalinių sutikdavo pasirinkti mirtį Sibire, negu tapti savo draugų išdavikais . . . Viena dalis studentų, šitaip pasiekę laisvę, nieko nelaukdami, nušviesdavo savo padėtį geriausiems draugams . . . Laimei mūsų bendrabutyje susibūrėm visi vienas kito verti pasitikėjimo draugai . . . Dažną vakarą susirinkdavom didesniais ar mažesniais vienetais ir, be pasikalbėjimų studijų reikalais, nusileisdavom ir į netolimos praeities buvusias rezistencines kovas pirmos bolševikinės okupacijos metu, ar neseniai praūžusios vokiškosios. Nepraeidavom tylom nė pro dabartinę okupaciją, vis stipriau smaugiančią mūsų paskutines elementariausias žmogaus teises ir laisvęs . . . Šventai tikėjom kad laisvė ir žmogaus bei tautų teisės yra nedalomos, kaip tai buvo deklaruota Atlanto Chartoje ar vėliau tas pat pakartota daug kartų įvairių iškilmingų konferencijų metu. Netikėjom, kad bus atsisakyta tolimesnės kovos dėl laisvės ir žmoniškumo principų bei žmogaus teisių, kurios buvo aplaistytos daugelio tauriausių vakariečių krauju, ir kad gėdingai užmerktomis akimis bus paliekamos ištisos tautos mirčiai. Mes netikėjom nei vakariečių naivumu, nei aklumu bei nepramatymu tikrųjų bolševikų kėslų ir nepažinimu šiųjų užkulisių. Tikėjom sušvisiant laisvę, kuri turėjo pakeisti nežmonišką bolševikų vergovę . . . Mumyse vyravo kovos dvasia, trokštanti ko skubiau prisidėti prie sutriuškinimo naujai iškylančio pasaulio tautų laisvės priešo. Ta pati kovos dvasia, kuri 1941 metais birželyje pasireiškė sukilimo forma,

ta pati, kuri per keletą metų spyrėsi rudųjų okupantų užmačioms, ta pati, kuri jau dabar suspėjo nevieną mūsų draugą pastūmėti į dabartinės kovos ryškiausią formą — į partizanų eiles".

Tai labai vaizdus liudijimas mūsų kolegų tėvynėje nuotaikų, rezistencinės dvasios okupantui ir nepalaužiamo ryžto kovoti dėl žmogaus ir tautos laisvės.

Devyneri metai — užtenkamai didelis laiko gabalas, ypatingai bolševikinės okupacijos aukoms, laukiančioms laisvės ryto. Bet ir tremties devyneri metai jau spėjo pusėtinai pakeisti mūsų bendruomenės, neišskiriant nė lietuvių studentijos bendruomenės, veido bruožus. Bręstanti tremties karta, sykiu ir dabartinės mūsų studentijos nemenka dalis, betarpišku patyrimu išgyventos tėvynės tragedijos supratimo ir atjautimo jau nepažįsta. Jos dvasios jau neformavo ir nešildė tėvynės aplinka. Atvirkščiai, tremties dulkės vis storesniu sluogsniu kloja tėvynės vaizdą. Tad dabartinei laisvojo pasaulio lietuvių studentijai nelengva yra savo širdyje palaikyti gyvą, studentijos nuotaikas bei žygius rikiuojančią laisvos Lietuvos idėją, Lietuvos laisvės kovos dvasią ir herojišką pasiryžimą savosios tautos laisvei aukoti viską, prireikus ir gyvybę. Štai kodėl laisvojo pasaulio lietuvių studentija, bent nemenka jos dalis, tenkinasi kartais jau tik svajonėse nuaidinčiu okupuotosios tėvynės vaitojimą aidu, neuždegančiu širdies, neapsprendžiančiu dvasios nuolatos degti meile Lietuvai ir savo broliams tėvynėje. Štai kodėl laisvojo pasaulio lietuvių studentija ir stovi prieš problemą, kas konkrečiai darytina, kad lietuvio studento tradicinio rezistenciškumo neišblukintų nei bendroji niveliuojanti gyvenamosios aplinkos dvasia, nei gundančios naujojo gyvenimo ateities perspektyvos, nei laiko rūdys.

Šį kartą tenkinuosi tik patį lietuvių studentijos rezistenciškumą pavaizdavusi ir laisvojo pasaulio lietuvių studentų rezistencijai gresiamus pavojus iškėlusi. Būtų labai gera, kad dėl laisvojo pasaulio studentijos rezistencinių problemų sprendimo kelių bei priemonių pasisakytų ir daugiau kolegų studentų. Tikiu, kad "Į Laisvę" skiltys šioms problemoms visada bus atviros.

DEMOKRATINIO IR VADISTINIO PRINCIPŲ TARPUSAVINĖ KOVA LAISVINIMO ORGANIZACIJOJE

Jau dešimti metai trunkanti demokratinio ir vadistinio principų tarpusavinė kova Lietuvos laisvinimo organizacijoje, — tūlam laisvojo pasaulio lietuviui iki gyvo kaulo nusibodusi, nemaža taurių patriotų į rezignaciją ir nusiminimą pastūmėjusi, nemaža neorientuotų žmonių suklaidinusi, nemaža tarpusavinio aitrumo tarp atskirų laisvės kovos organizacijų bei veikėjų sukėlusi, daug žalos pačiam Lietuvos laisvinimo darbui padariusi, savo nepabaigiamomis paliaubų derybomis toli pralenkusi Korėjos karo paliaubų derybų užtrukimą, — verčia pateikti viešumai objektyvią šios kovos medžiagą. Tuo sumetimu esame pasiryžę "Į Laisvę" skiltyse paskelbti visus galimus šios demokratinio - vadistinio principų tarpusavinės kovos dokumentus. Red.

Pirmas veiksmas

Skirtingas galvojimas pačiame Vlike

1943 m. rudenį sutarus Vliko sudėtį, pirmutinė jam problema buvo sutarti Vliko funkcijas ir uždavinius. Tatai buvo formuluota Vliko 1944 m. vasario 16 d. deklaracijoje. (Galutinė jos redakcija buvo pavesta sutarti B. Dirmeikiui ir V. Vaitiekūnui. Jų dviejų sutartas tekstas buvo visų Vliko narių patvirtintas. Vietą ir datą padėjo, perrašinėdamas, vėliau Vaitiekūnas). Deklaracijos redakcija labai ilgų pasitarimų ir diskusijų tarpgrupinis kompromisas. Buvo momentų, kai dėl tos ar kitos tezės redakcijos paties Vliko gyvybė būdavo ant plauko.

Formuluojant Vliko funkcijas ryškėjo trejopas nusistatymas: (1) Socialdemokratai ir liaudininkai buvo nusistatę Vliką laikyti valstybės suverenumo vykdytoju. Kai, deklaraciją beredaguojant, atėjo žinia apie Smetonos mirtį, liaudininkų atstovas (Audėnas) Vliko posėdyje pareiškė, kad yra išnykusi kliūtis Vlikui vykdyti konstitucines prezidento funkcijas. Socialdemokratai su tuo sutiko. (2) Darbo Federacija, Krikščionys Demokratai ir Lietuvių Frontas buvo linkę palaikyti valstybės suverenumo reiškėja 1941 m. birželio sukilimo pastatytąją vyriausybę, akcentuoti jos kontinuitetą ir pagal tai formuluo-

ti Vliko funkcijas. (3) Tautininkų Sąjunga ir Nacionalistų Partija buvo nusistatę už tai, kad, okupaciją pašalinus, galioja 1938 m. konstitucija ir pagal ją atstatomas valstybės suvereninių organų veikimas. (4) Laisvės Kovotojų ir Vienybės Sąjūdžio nusistatymas šiuo klausimu buvo neaiškus.

Tik turint galvoj šiuos skirtingus Vliko narių nusistatymus dėl Vliko funkcijų, galima suprasti, dėl ko 1944 m. vasario 16 d. Vliko deklaracija šiuo atžvilgiu tokia miglota ir nepreciziška. Nors pasiuntinių atžvilgiu ji konkrečiai nieko nenustato ("Komitetas palaikys glaudžius ryšius su Lietuvos pasiuntinybėmis ir konsulatais. ."), bet vistiek, tada turėjęs su Vliku ryšį, buv. Lietuvos pasiuntinys Berlyne (Škirpa) rado reikalo raštu pareikšti Vlikui rezervus ar net protestą dėl tariamų Vliko kėslų į pasiuntinybes.

Pirmos kibirkštys tarp Vliko ir diplomatų

1945 m. balandžio 18 d. jau tremtyje Vliko vardu buvo pasiųstas memorandumas gen. Eisenhoweriui (tada vyriausiajam aliantų karo vadui). Memorandume be kita ko buvo pažymėta:

"The Supreme Lithuanian Committee of Liberation formed by all the political parties and combat organizations, was and is, without any rezervation, recognized by the whole Lithuanian people, including the relatively large number of emigrants in the United States, Canada, Great Britain and in South America, as the supreme political authority of the Lithuanian people and as the only rightful interpreter of their political will. *The Lithuanian diplomatic reprezentatives in the various countries have also subordinated themselves to the authority of the Supreme Lithuanian Committee of Liberation*".

Šio memorandumo nuorašai buvo pasiųsti ir pasiuntiniams. Cituotoji pastraipa sulaukė neigiamos jų reakcijos. Buvo argumentuojama, kad pasiuntinių subordinacija Vlikui galinti neigiamai veikti jų turimą padėtį. (Lyg svetimieji rūpintųsi su kuo ir kokius santykius lietuvių įstaigos tarp savęs turi palaikyti).

1945 m. vasarą Vlikas nutarė zonduoti didžiųjų demokratijų nuotaikas dėl eventualaus Vliko kaip Lietuvos vyriausybės pri-

pažinimo. Pasiuntiniai dėl to stipriai susirūpino. Norėdamas Vlikui už akių užbėgti, Lozoraitis 1945 m. rugsėjo 19 d. kai kurioms vyriausybėms siuntė notą, prisistatydamas ministeriu pirmininku, einančiu respublikos prezidento pareigas. Tai buvo pirmas praktiškas diplomatų bandymas pastatyti Vliką prieš faktą, paliekant jį anapus bet kurių konstitucinių funkcijų, tam tikrų privatinių žmonių privatiniu sambūriu. Tas Lozoraičio žingsnis juo labiau ryškus dėl to, kad jam buvo žinomas Vliko grupių 1945 m. liepos 3 d. susitarimas, pagal kurį, "kol bus sušauktas, demokratiniu būdu rinktas, Lietuvos seimas, išlaisvintoji Lietuva bus valdoma pagal laikinuosius valstybės konstitucijos nuostatus" (1944 m. 2. 16. deklaracijoje buvo 1938 m. konstitucija), kuriuos "priima Vlikas pagal 1922 m. Lietuvos konstitucijos principus". "Vlikas kontroliuos Laikinosios Vyriausybės darbus ir nustatys jos politikai liniją. Laikinoji Vyriausybė privalės Vliko pasitikėjimo". Taigi Vliko konstitucinės funkcijos šiuo susitarimu jau visai aiškiai nustatytos. Nors tautininkų grupės susitarimą taip pat pasirašė (tada joms buvo rimtas pavojus būti iš Vliko pašalintoms, kaip vadistinėms), bet esmėje savo senojo nusistatymo nepakeitė. Tas Vliko konstitucinių funkcijų savinimasis nepatiko ir pasiuntiniams. Lozoraičio prisistatymas jokio atgarsio nesulaukė, bet vistiek Vliko ir pasiuntinių santykiai jau kryžiavosi. Todėl suprantama, kad ir Vlikas ir pasiuntiniai rūpinosi rasti išeitį. Žadeikis iškėlė "bendros kepurės", vėliau "vieningos viršūnės" reikalą, atseit iš Vliko ir pasiuntinių vienybės turi gimti nauja institucija. Tuo pagrindu buvo sukviesta 1946 m. Berne I-oji Vliko ir diplomatų konferencija.

Kybartų aktai ir Vliko nusistatymas dėl jų

Konferencijai Vlikas 1946. 6. 6. nustatė savo delegacijai tokią instrukciją:

"*A. Nusistatymas dėl p. L. paimtos pozicijos.*

1. *Dėl Kybartų aktų.* Kybartų aktus, kuriais p. L. remia savo įgaliojimus, laikome be teisinės galios, bet tatai nereiškia, kad politinio tikslingumo sumetimais, Vlikui nutarus, jie negalėtų būti panaudoti.

2. *Dėl p. L. prisistatymo tikslingumo.* P. L. žygis po viso to,

kas jau Vliko buvo padaryta, kelia pavojaus politiniuose centruose sudaryti įspūdį, kad esama vadovybės dualizmo ir gal net nesutarimo.

"*B. Nusistatymas dėl Vliko ir pasiuntinių santykių.*

3. Politinei veiklai vadovauja Vlikas. Sudaryti politinės veiklos viršūnę iš Vliko ir pasiuntinių neįmanoma. Praktinei Vliko ir pasiuntinių veiklai koordinuoti šaukiamos tarpusavinės konferencijos.

"*C. Nusistatymas dėl egzilinės vyriausybės.*

4. Politinei veiklai sustiprinti, jos organizacijai išbaigti ir esamiems nesklandumams darbe išlyginti eiti prie egzilinės vyriausybės sudarymo.

5. *Dėl egzilinės vyriausybės sudarymo pagrindų.* Egzilinė vyriausybė sudaroma faktiškai Vliko deklaracijoje numatytu būdu.

6. *Dėl formalinio skyrimo.* Formalinis egzilinės vyriausybės titulas yra tikslingumo reikalas, ir jis atidedamas vėlesniam laikui, kada tai bus aktualu. Dabartiniu metu neatrodo tikslinga, kad vyriausybė būtų paskelbta buvusio režimo titulu.

7. *Dėl egzilinės vyriausybės buveinės.* Dabartinėmis sąlygomis egzilinė vyriausybė sėkmingiausiai galėtų veikti tame krašte, kuriame ji galėtų turėti realius artimus ryšius su Vliku. Dėl egzilinės vyriausybės įsikūrimo vietos delegacija aiškinasi su pasiuntiniais.

Be to, Vliko pirmininkas 1946. 6. 24. paprašė Vliko teisių Komisiją išaiškinti "Kybartų aktų" konstitucingumą. Komisija priėjo tokių išvadų:

"a) Aktų sudarymo *vietos* netikrumas, jei tik 1938 m. konstitucija įsakmiai nedraudžia V. Prezidentui savo galios aktus sudarinėti už Lietuvos teritorijos sienų, negali būti užtenkamas pagrindas tų aktų niekinimui, nes vietos elementas apskritai nėra esminis šios rūšies aktams.

b) Aktų sudarymo *laikas* yra esminis šios rūšies aktų elementas, nes nuo akto sudarymo datos jame įvardintos funkcijos pereina naujai paskirtajam funkcionieriui (min. pirmininkui). Jei faktiškai prezidentas p. S. L. ministeriu pirmininku paskyrė, sakykime, tik 1940 m. liepos 30 d., o paskyrimo akte įrašė 1940 m. birželio 15 d. datą, atseit p. S. L. min. pirmi-

ninko funkcijas formaliai turētų keliomis savaitēmis anksčiau, negu tikrovėje, tai kas iš to gautųsi? Nagi tarpe nuo birželio 15 d. iki liepos 30 d. būtų du tos pačios funkcijos vykdytojai: tas, katras faktiškai ir teisėtai tas pareigas ėjo (šiuo atveju p. Merkys) ir tas naujasis pagal netikros datos prezidento aktą (šiuo atveju p. S. L.). Aišku, kad šitoks dualizmas teisės požiūriu yra nonsensas. Dviejų teisėtų minist. pirmininku tuo pačiu metu būti negali. (Čia nesvarstomas klausimas, ar einąs min. pir-ko pareigas p. Merkys *faktiškai* tuo metu galėjo savo funkcijas teisėtai vykdyti dėl kitų priežasčių). Todėl "Kybartų aktų" sudarymo laiko netikrumas daro tuos aktus teisės požiūriu niekinius.

c) Prezidento aktai Lietuvos įstatymais turi būti paskelbti "Vyr. Žiniose". "Kybartų aktai" nebuvo paskelbti. Šis formalinis trūkumas taip pat daro tuos aktus niekinius. Jei prileisti, kad aktų paskelbimą sukliudė vis major (okupacija), tai tada tą formalųjį momentą turėjo atstoti bent faktinis tų aktų panaudojimas. Tačiau ir šituo būdu tie aktai nieku nebuvo pareikšti, bent iki 1945. 9. 19.

Patys "Kybartų aktai" taip atrodo:

(Vytis)

Remdamasis Lietuvos Konstitucija (97 str.) atleidžiu Ministrą Pirmininką ats. pulk. Antaną Merkį ir jo sudarytą Ministrų Tarybą iš pareigų ir skiriu Stanislovą Lozoraitį Ministru Pirmininku.

Kybartai, 1940 m. birželio mėn. 15 d .

(pas) A. Smetona
Respublikos Prezidentas

(Vytis)

Remdamasis Lietuvos Konstitucija (71 str.) pavedu Ministrui Pirmininkui Stanislovui Lozoraičiui mane pavaduoti.

Kybartai, 1940 m. birželio mėn. 15 d.

(pas) A. Smetona
Respublikos Prezidentas

1938 m. konstitucija (95 str.) nustato, kad "Vyriausybę sudaro Ministras Pirmininkas ir kiti Ministrai" ir kad "Ministras Pirmininkas vadovauja Vyriausybei ir jai atstovauja" (96 str.). "Ministrą Pirmininką ir jo pristatymu Ministro Pirmininko Pavaduotoją ir kitus Ministrus skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas" (97 str.). Iš akto teksto matyti, kad Lozoraitis tebuvo paskirtas Ministru Pirmininku, bet nematy-

ti, kad jo pristatymu būtų buvę paskirti Ministro Pirmininko Pavaduotojas ir kiti Ministrai. Taigi vyriausybė, kuriai vadovauja ir atstovauja Ministras Pirmininkas, nebuvo sudaryta. Ministro Pirmininko paskyrimu tebuvo pradėtas vyriausybės sudarymas, bet jis dėl nežinomų priežasčių liko nebaigtas. Aišku, kad nesudarytos vyriausybės Ministras Pirmininkas yra joks Ministras Pirmininkas ir Respublikos Prezidentas tokiam "Ministrui Pirmininkui" savęs pavadavimą negali pavesti.

Surastas bendras sprendimas

1946 m. liepos 21-26 dd. Berne įvykusi konferencija, kurioje dalyvavo iš Vliko Brazaitis, Gaidžiūnas, Kaminskas, Karvelis, Krupavičius, Sidzikauskas, Šmulkštys ir iš diplomatų — Bačkis, Gerutis, Lozoraitis, Šaulys, Turauskas, dėl Vliko ir pasiuntinių santykių sutvarkymo priėjo tokių išvadų:

"47. Nedelsiant sudaryti politinį organą, kuris vykdytų vyriausybės funkcijas pagal 1922 m. Lietuvos Konstitucijos dvasią.

"48. Formaliai šis vykdomasis organas sudaromas 1944 m. vasario 16 d. Vliko deklaracijos nustatyta tvarka. Jis sudaromas ne daugiau kaip iš septynių narių. Jo buveinė yra tame krašte, kuriame jis galėtų turėti artimus ryšius su Vliku.

"49. Minėto organo nariu užsienio politikai vadovauti kviečiamas p. St. Lozoraitis. Ligi jis galės atvykti, jo pareigas eina kitas jo pasirinktas to organo narys.

"50. Sudarius šį organą, Vlikas vykdo seimo funkcijas, kontroliuodamas vykdomojo organo darbus ir nustatydamas jo politikos liniją.

"Kun. prof. M. Krupavičius padaro pastabą, kad nors ir yra palikta teisė pasirinkti pavaduotoją, bet min. S. Lozoraitis nuo šios teisės atsisakė.

"Min. S. Lozoraitis pareiškė, kad jis neturi pretenzijos pasirinkti, bet būtų malonu, kad galėtų pasitarti.

"Kun. prof. M. Krupavičiui pareiškus, kad tai esmės nekeičia, o min. S. Lozoraičiui tai patvirtinus, min. E. Turauskas savo ir kolegų diplomatų vardu dėkoja, kad šis reikalas pasiekė susitarimą ir kad buvo surastas bendro darbo, bendros kovos pagrindas.

Šiam susitarimui paryškinti tarp Lozoraičio ir Vliko pirmininko pasikeista atitinkamo turinio laiškais:

"1946 m. liepos mėn. 25 d.

Augštai Gerbiamas Kunige Pirmininke,

Šiuo turiu garbės pranešti, jog Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto ir diplomatinių misijų šefų Konferencijos nutarimai nepaliečia galiojimo aktų, kurie yra žinomi kaip "Kybartų aktai".

Prašau priimti naują mano labai augštos pagarbos patikrinimą.

(Pas.) S. Lozoraitis

J. M. Kunigui M. Krupavičiui, Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Pirmininkui."

Į tai Vliko pirmininkas Lozoraičiui taip atsakė:

"1946. VII. 27.

Didžiai Gerbiamas Pone Įgaliotasai Ministeri,

Šiuo turiu garbės pranešti, kad Tamstos š. m. liepos 25 d. laišką Kybartų aktų reikalu esu gavęs. Šia proga bus tikslinga pažymėti, kad "Kybartų aktų" ir iš jų plaukiančių pasėkų klausimas Vliko delegatų ir diplomatinių misijų šefų Tamstai žinomoj š. m. liepos m. 20-27 d. konferencijoj nebuvo keliamas ir nagrinėjamas.

Tačiau Vlikas šį klausimą yra išnagrinėjęs ir tuo reikalu priėmęs tokią rezoliuciją: "Kybartų aktai, kuriais p. L. L. remia savo įgaliojimus, neturi teisinės galios, bet tatai nereiškia, kad politinio tikslingumo sumetimais, Vlikui nutarus, jie negalėtų būti panaudoti". Šis Vliko ir dabar galiojąs nusistatymas kalbėtos konferencijos metu privačiuose pasitarimuose Tamstai, Pone Įgaliotasai Ministeri, buvo jo delegatų žodžiu praneštas.

Prašau priimti mano labai augštos pagarbos patikrinimą.

(Pasš) M. Krupavičius,

Vyr. Liet. Išl. Kom. Pirmin."

1946 m. liepos mėn 25 d.

Augštai Gerbiamas Kunige Pirmininke,

Ryšium su Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto delegatų ir Lietuvos diplomatinių misijų šefų Konferencijos šios dienos nutarimu dėl sudarymo politinio organo, kuris vykdytų vyriausybės funkcijas ir t.t., šiuo turiu garbės konstatuoti štai ką:

Įsteigus kalbamą organą, p. Užsienio Reikalų Ministerio J. Urbšio telegrama Nr. 288 iš 1940. VI. 2. nustatytos funkcijos — likusios užsieny Lietuvos diplomatijos Šefas ir jo du pavaduotojai — o lygiu būdu ir Lietuvos Įgaliotų Ministerių Kolegija veikia toliau.

Kiekvienu atveju, t. y. man politiniame organe dalyvaujant ar

nedalyvaujant, Įgaliotų Ministerių Kolegijos ir diplomatijos Šefo kompetencijoj palieka šie dalykai, kiek jie dabartinėmis aplinkybėmis gali kilti: a) užsienio tarnybos asmeninė sudėtis, tarnautojų — ne misijų šefų — paskyrimai, atleidimai, perkėlimai, disciplinariniai klausimai ir panašiai; b) atsakomybė už turtą; c) pasų davimas; d) apskritai visa, kas liečia diplomatinių ir konsularinių atstovybių veikimo priežiūrą, o ypačiai susisiekimo ir archyvų saugumą.

Be to turiu garbės konstatuoti, kad negaliu daryti pareiškimų ar šiaip veiksmų, saistančių visą Įgaliotų Ministerių Kolegiją ar jos atskirus narius. Tačiau aš prašysiu savo kolegų, kad šios Konferencijos nutarimams pritartų ir juos vykdytų.

Prašau priimti, Kunige Pirmininke, mano labai augštos pagarbos patikrinimą.

(Pas.) St. Lozoraitis".

J. M. Kunigui M. Krupavičiui,

Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto Pirmininkui".

Į tai Vliko pirmininkas atsakė tokiu laišku:

"1946. liepos 27 d.

Didžiai Gerbiamas Pone Įgaliotas Ministeri,

Tamstos 1946 m. liepos 25 d. laišką p. Urbšio 1940 m. birželio 2 d. telegramos nr. 288 pasiuntinių kolegijos ir jos šefo įsteigimo bei jo kompetencijų reikalu esu gavęs.

Šia proga visų pirma randu reikalinga atžymėti, kad Vlikas niekad nereiškė noro kištis į diplomatinių atstovybių Lietuvos vyriausybės kompetentingų organų nustatytą tvarką ir jų šefų kompetencijos sritį. To jis nemano ir dabar daryti. Tačiau apie kalbamą p. Urbšio telegramą Vlikas ligi šiol nieko nežinojo ir apie ją patyrė tik šios Pirmosios Konferencijos metu iš Tamstos lūpų, nors jos tekstas dar ir dabar jam nėra žinomas. Vlikui taip pat nėra žinoma, kas ir kokias kompetencijas yra nustatęs pasiuntinių kolegijos šefui — Užsienių Reikalų Ministeris p. Urbšys, pasiuntinių kolegija ar pats jos šefas.

Vienbalsiu susitarimu ir Pirmosios Konferencijos nutarimu yra nusistatyta nedelsiant įkurti naujas politinis organas su vyriausybės funkcijomis ir kompetencijomis. Tame organe užsienių reikalų vadovo vietai užimti esi pakviestas Tamsta. Tą kvietimą Tamsta esi priėmęs. Visi tad pasilikusių valstybinių įstaigų santykiai su kalbamuoju politiniu organų, politinės va-

dovybės ir organizacijos vieningumo sumetimais, nežiūrint kuriuo būdu Tamsta dalyvautum jo darbuose, turėtų būti tokie, kokie yra buvę su Lietuvos vyriausybe normaliais laikais. Išimties čia neturėtų sudaryti ir Tamstos vadovaujamoji pasiuntinių kolegija, kuri yra atsiradusi tiktai Lietuvos nelaimių pasekoje, nes normaliais laikais jos nebuvo ir negalėjo būti. Tad atsiradus organui, kuris apima vyriausybės funkcijas ir kompetencijas, atrodo, jam turėtų paklusti ir jo parėdymus vykdyti ir diplomatai, nors ir su tam tikrais, dėl žinomų gyvenamųjų sąlygų, taktikos atsargumais.

Be to, leidžiu sau čia konstatuoti Tamstos žodinį pareiškimą viename iš privatinių pasitarimų Konferencijos metu, kad, jei pasiuntiniai pareikštų noro tokios diplomatų organizacijos ar jai rezervuojamų kompetencijų neturėti, tai Tamsta neprieštaraudamas su tuo sutiktum. Tačiau jei pasiuntinių kolegija rastų Lietuvos reikalui naudingesniu dalykui ir šiuo atveju kolegijos organizaciją su Tamstos laiške minėtomis kompetencijomis palaikyti, Vlikas nebūtų linkęs tam prieštarauti, nors ir numato, kad iš tokios padėties galės kilti tam tikrų nesklandumų ir susitrukdymų Lietuvos laisvės gynimo darbe. Jei taip įvyktų, leiski Tamstai, Pone Įgaliotas Ministeri, priminti Tamstos žodinį pareiškimą viename Konferencijos metu įvykusiame privatiniame pasitarime, kad, Tamstai įėjus į nutartąjį steigti naują politinį organą, visi Tamstai, kaip pasiuntinių kolegijos šefui, rezervuoti klausimai bus pateikiami spręsti bendra tvarka visam naujo politinio organo kolektyvui.

Už pažadą prašyti savo kolegų pritarti ir vykdyti Konferencijos nutarimus Tamstai dėkoju, tą pažadą suprasdamas tuo būdu, kad bus prašomi tiktai nedalyvavusieji Konferencijoje pasiuntiniai, nes dalyvavusieji savo pritarimu priimtoms rezoliucijoms yra jau savaime įsipareigoję jų laikytis.

Aš tikiu, Pone Įgaliotas Ministerį, kad įsisteigus sakytam politiniam organui ir visiems su juo artimai ir nuoširdžiai bendradarbiaujant, Tautos ir Valstybės reikalų gynimo bendras darbas, mūsų didžiosios nelaimės metu, mus sujungs į kietą ir nepalaužiamą kovos frontą už tas gerybes, kurias visi vienodai vertiname ir kurios mūsų visų statomos augščiau už visa,

kas šiame žemės gyvenime gali būti.

Prašau priimti, Pone Įgaliotas Ministeri, mano labai augštos pagarbos pareiškimą.

(Pas.) M. Kruavičius,
Vyr. Liet. Išl. Kom. Pirmin.

Didžiai Gerbiamam Ponui St. Lozoraičiui,
Lietuvos Įgaliotam Ministeriui Romoje".

Lozoraičio nuomonė apie "Kybartų aktus".

1946 m. rugsėjo 30 d. Lozoraitis savo laiške "Visiems Ponams Lietuvos Ministeriams" dėl I-sios konferencijos taip pasisakė:

— Vienas svarbiausiųjų Konferencijos svarstytų dalykų buvo dienotvarkės p. 3: akcijos vadovaujamos viršūnės sudarymas. Ryšyje su juo buvo paliestas mano padėties, kiek ji išplaukia man iš vad. Kybartų aktų, klausimas. Vlikui pasiūlius ir man sutinkant, šio klausimo svarstymas buvo išimtas iš plenumo ir atiduotas 4 žmonėms, nes buvo rasta esant praktiškiau svarstyti mažame būry, kaip kad keliolikos žmonių susirinkime, su sąlyga tačiau, kad eventualus susitarimas bus pateiktas plenumui priimti. Kalbami žmonės buvo Vliko Pirmininkas ir prof. J. Kaminskas, kaip Vliko atstovai, Dr. Šaulys, mano pakviestas kaip Šefo Pavaduotojas, ir aš.

Dėstydami savo pažiūras svarstomu klausimu, Vliko atstovai, jei gerai atsimenu, nekėlė jokių priekaištų dėl mano raštų iš 1945. IX. 19., adresuotų Prezidentui Trumanui ir kitiems, tezių, liečiančių Lietuvos reikalus, formulavimo. Vliko atstovai, pareikšdami savo neigiamą nuomonę dėl mano turimų įgaliojimų, pabrėžė kartu reikalingumą ir savo norą susitarti politinės vadovybės suvienodijimo klausimu. Dr. Šaulys ir aš atsakėm, kad tai sutampa su mudviejų nusistatymu ir noru, pasakytu klausimu.

Kai dėl mano nusistatymo Kybartų aktų atžvilgiu, aš pareiškiau štai ką. Kalbami aktai yra konstitucingi bei teisėti ir yra galioje. Be to, aš laikau juos naudingus Lietuvos reika-

VIENI IŠ

Per keletą dienų suspėjom su kovotojais ne tik susipažinti, bet ir susigyventi. Iš jų maloniausias buvo pats kuopos vadas. Tai Lietuvos kariuomenės viršila, augšto ūgio pečiuitas vyras. Jo veidą puošė juoda barzda, gilios akys ir rausvi skruostai. Buvo nepaprastai geras karys. Būdamas kuopos vadu, jis niekad nesiskyrė su kulkosvydžiu. Bolševikų lūpos visada jį linksniuodavo: "Etot prokliati s borodoj" (tas prakeiktasis su barzda). Kuo toliau, tuo ta neapykanta vis augo. Savo parei-

DAUGELIO

gose buvo be galo aktyvus ir uolus. Kovotojų tarpe jis buvo didelis autoritetas ir tėvas. Dalinyje buvo ir jo žmona ir dvi vos dešimtį metų peršokusios dukrelės, jau atlikinėjusios vietinio ryšio pareigas.

Kuopoje matei ir antrą šeimą. Tai buvo Paukščiai. Paukštys buvo pirmo būrio vadas. Tame pat dalinyje buvo jo tėvas, dar nepriklausomybės laikų savanoris, ir jo duktė Rimgailė. (J. Daumantas, Partizanai už geležinės uždangos).

lams, nes jie patikrina suvereninių teisių atstovavimo tęstinumą. Abejonių dėl jų demokratiškumo man nekyla dar ir dėl to, kad, kaip žinoma, žmonės, laikę save gerais demokratais, yra priiminėję analoginius aktus iš to pat teisės šaltinio. Visa tai yra man teisės ir mano sąžinės bei jausmo dalykas.

Būdamas šitaip nusistatęs, aš, antra vertus, noriu aiškiai pabrėžti, kad būtų klaidinga manyti, esą aš norįs kam nors vadovauti per fas et nefas ar šiaip būti kokiu "vadu". Yra aišku, kad neturint mums valstybinės organizacijos, o per tai — ir priverčiamųjų priemonių, bet kuris bendradarbiavimas tegalimas ten, kur yra laisvas noras. Jei kas bendradarbiauti ar pripažinti nesutinka, negi jį priversi? Tesižino su savo sąžine. Bet nenorėdamas ir negalėdamas nieko versti, aš pats rezervuoju sau teisę savo laikyseną tvarkyti pagal mano sąžinę ir pareigos supratimą. Mano pareiga yra neatsisakyti nuo Kybartų aktų ir nepadaryti nieko, kas reikštų jų paneigimą. Šitais dėsniais vadovaudamasis, aš negalėčiau, pav., prisidėti prie Vyriausybės sudarymo kokia nekonstitucinga procedūra.

Be to, kai Lietuva bus išvaduota iš bolševikų okupacijos, aš neturėsiu jokios pretenzijos, kad kraštas pripažintų Kybartų aktus. Jei tautos dauguma panorėtų juos pripažinti — gerai; jei ne — taip pat gerai, aš grįšiu kaip betkuris kitas pilietis ir tais aktais nesiremsiu.

Mano nusistatymas buvo dar daugiau precizuotas VII. 22. šitokiame prof. Kaminsko ir mano dialoge (vis Vliko Pirmininkui ir Dr. Šauliui dalyvaujant):

Prof. K. klausimas: Jeigu Vyriausybė būtų sudaryta ne tuo būdu, kurį Tamsta laikai reikalingą, kuri būtų Tamstos laikysena taip sudarytos Vyriausybės atžvilgiu?

Mano atsakymas: Aš pareikščiau Vyriausybei, kad protestuoju prieš jos sudarymą ir jos nepripažįstu. To protesto aš nekelčiau viešumon, kad būtų išvengta žmonių dezorientacijos.

Prof. K.: Ar tokiai Vyriausybei susidarius, Tamsta kreiptu-

meis į sąjungininkus, prieš ją protestuodamas?

Aš: Ne, nesikreipčiau.

Prof. K.: Ar Tamsta — vis tokiu pat eventualumu — apeliuotum į lietuvių tautą?

Aš: Ne, neapeliuočiau.

Prof. K.: Jeigu kuris svetimų veiksnių paklaustų Tamstos nuomonės apie tokią Vyriausybę, kuris būtų Tamstos atsakymas?

Aš: Tai man sunku čia pat formuluoti. Visdėlto manau provizoriškai, kad atsakydamas į tokį svetimųjų paklausimą, pasakyčiau, kad negerai pasielgta sudarant tokiu būdu Vyriausybę, bet tegul jai gerai sekasi.

Prof. K.: Ar Tamsta sutiktum dalyvauti politinėj viršūnėj, kuri nebūtų pavadinta vyriausybe?

Aš: Sutikčiau, jei ji nesivadintų Vyriausybe, o jos nariai ir įstaigos nesivadintų Ministeriais ir Ministerijomis.

VII. 24 mano buvo įteiktas Vliko Pirmininkui ir prof. Kaminskui susitarimo projektas, kuris jų buvo pripažintas nepriimtinu. (Tas projektas dėl vietos taupymo čia necituojamas. Jį sudarė 9 punktai. Pagrindinė jo mintis, kad Lietuvos politinei akcijai užsieny vadovauti bei derinti sudaromas atskiras organas, kuriame Diplomatijos Šefas veda užsienio politikos dalykus, o jam negalint, jo su Vliku sutartas asmuo. Su šefu susisiekiama iš anksto visais to organo sprendžiamais ar svarstomais dalykais. Susitarimas galioja, iki katra pusė jo neatšaukia.). Iš savo pusės jie pateikė Konferencijos nutarimo dėl politinės akcijos organizacijos projektą, kurio p. 1. skambėjo: "Nedelsiant sudaryti politinį organą, kuris vykdytų Vyriausybės funkcijas pagal 1922 m. Lietuvos Konstitucijos principus".

Dėl šios redakcijos aš pareiškiau, kad neturiu teisės ir nerandu reikalinga panaikinti 1938 metų Konstituciją ar grąžinti galiojimą 1922 metų Konstitucijai ar įvesti laikinąją Konstituciją. Mano įsitikinimu 1938 m. Konstitucija tebėra galioje. Todėl sakinį "pagal 1922 m. Lietuvos Konstitucijos principus" pasiūliau pakeisti šitaip: "pagal 1922 m. Lietuvos Konstitucijos dvasią".

Prof. K. pareiškė, kad Vliko pateiktoji formulė "yra mums labai svarbus dalykas". Tokios pat nuomonės buvo Vliko Pirmininkas, Dr. Šaulys nematė kliūčių, kad Vliko formulė būtų priimta. Negalėdamas su tuo sutikti, bet, antra vertus, neno-

rėdamas, kad Konferencijos darbai būtų sukliudyti, aš pasiūliau, kad šis klausimas būtų svarstomas ir sprendžiamas man nedalyvaujant. Šitai minčiai paremti priminiau, kad Konferencijoj nedalyvauja daugiau, kaip pusė Lietuvos Atstovų, taigi nebus didelio skirtumo, jei skaitysiuos nedalyvaujančiu. Visdėlto šitokios priemonės griebtis niekam nereikėjo, nes abu Vliko atstovai pareiškė priimą augščiau išdėstytą mano pasiūlytąją redakciją.

Galop, svarstant mano rašto Vliko Pirmininkui iš VII. 25. dėl Įg. Ministerių Kolegijos ir Dipl. Šefo projektą, Vliko atstovai atkreipė mano dėmesį į tai, kad kalbant punkte "a" apie paskyrimus ir t.t. reikia pažymėti, kad misijų šefai to punkto neapimami, nes jų paskyrimas yra Valstybės Galvos prerogatyva. Su tuo aš sutikau.

Man pareiškus, kad savo nusistatymą dėl Kybartų aktų galios pažymėsiu atskirame laiške, adresuotame Vliko Pirmininkui, pastarasis atsakė, kad, patvirtindamas gavimą, išdėstys Vliko nuomonę tuo dalyku.

Svarstant visus šiuos opius klausimus, kun. Krupavičius ir prof. Kaminskas vedė pasikalbėjimus didelės kurtuazijos ir palankumo dvasioje".

(Antras veiksmas kitam nr.)

KAS JIE YRA, TIE LAISVĖS KOVOTOJAI?

Ir kaip mišrios šios eilės: studentai, gimnazistai, tarnautojai, ūkininkaičiai, darbininkai. Nesvetimi jų eilėse ir dvasiškiai, nei vyresnio amžiaus inteligentai, nei Nepriklausomybės laikų kariai. Čia rasi ir ne vieną Nepriklausomybės laikų savanorį.

Visus juos subūrė ta pati tėvynės meilė ir pareiga ginti tėvų žemę ir savo seses-brolius nuo beatodairinio rytų barbaro teroro. Ginti ir gintis, jaučiant didįjį laisvės ir žmoniškumo troškimą ir suprantant begalinį šios kovos sunkumą; ginti ir gintis, visiškai atsižadant savo asmeninio gyvenimo, kol kas pasitikint tik savo jėgomis ir budrumu ... paslapčiomis rusenant vilčiai, kad pagaliau tie, kurie dar taip neseniai kalbėjo apie teisingą pokario sutvarkymą, pajus atsakingumą prieš žmonijos ateinančias kartas ir pašalins barbariją, terorą, vergiją, visu nuogumu kultivuojamą didesnėje Europos ir Azijos dalyje.

Juose negęstamai rusena ta pati nemarioji prabočių dvasia, šimtmečiais istorijon nusitęsusi, mūsų laisvės sargyboje stovėjusi.

Čia krauju paremtas draugiškumas neatskiriamai sujungė Prienų pašilės ūkininkaitį su studentu iš Kybartų miesto. (J. Daumantas, Partizanai už geležinės uždangos).

DARBAI ir

NAUJŲ ŽMONIŲ FABRIKAS

Sovietinio Lietuvoje švietimo bei auklėjimo tikslas — laimėti Maskvai ir komunistų partijai daugiau Lietuvos jaunimo. Šiam tikslui dėmesys sutelktas į vaikus, į vaikų darželius ir pradžios mokyklą. Čia be atvangos skiepijama: (a) nepasitikėjimas tėvais, (b) neapykanta bažnyčiai ir dvasininkams, (c) neapykanta ir pajuoka nepriklausomai Lietuvai ir "meilė Sovietų Sąjungai bei broliškoms respublikoms", (d) neapykanta demokratiniams Vakarams, ypatingai Jungtinėms Valstybėms ir Vatikanui, (e) tikėjimas partijos neklaidingumu ir nenugalima armija, asmens menkavertiškumu ir partijos visagalybe.

Tai yra pagrindiniai sovietinio "švietimo" dėsniai. Pirmieji jų ypatingai taikomi vaikų darželiams ir pradžios mokykloms, kiti labiau gimnazijoms, specialinėms ir augštosioms mokykloms.

Vaikų darželyje

Tėvams uždarbiaujant, beveik visų šeimų vaikai jau nuo 4 metų amžiaus pirmąjį "mokslą" gauna iš vaikų darželio vedėjo ar vedėjos. Jų globoj vaikai būva per visą dieną: nuo 8 val. ryto iki 6 val. vakaro. Jie ten pusryčiauja, pietauja ir vakarieniauja. Namo grįžta tik nakčiai. Šią padėtį sovietiniai švietėjai stengiasi išnaudoti partijos reikalams. Kad vaikai atprastų nuo šeimos ir namų, darželio gyvenimas taip sutvarkytas, kad vaką patrauktų. Paprastai namuose didelis skurdas ir badmiriavimas. Kad vaikas nuo namų atšaltų, darželyje jis gauna gerą maistą: pusryčiams — 3 riekutes pyrago su sviestu ir sūriu ar dešra ir pieno ar kakao; priešpiečiams — pyrago, šokolado ir pieno, pietums — sriubos, mėsos, daržovių, vaisių; vakarienei — paprastai tas pats, kaip pusryčiams. Suprantama, valgymo metu vaikams nuolat primenama ir aiškinama, kad visa tai, ką jie gauna "yra dovana Stalino ir komunistų partijos, nes ir tėvas Stalinas ir partija vaikučius labai myli ir jiems nieko nesigaili". To padarinys yra tas, kad vaikai pradeda namais bodėtis ir prisiriša prie darželio, prie darželio vedėjo.

Vedėjas su vaikais pasikalba apie tėvus, brolius, seseris: ką jie veikia, kur dirba, kada pareina namo, kas lankosi ir pan. Prasideda laipsniška tėvų kritika su nurodymais būti geresniems už savo tėvą, mamą, brolį. Nuolat primenama, kad Stalinas ir partija vaikučius labiau myli negu jų tėvai, nes jei tėvai daugiau mylėtų — daugiau dirbtų, daugiau uždirbtų ir vaikams būtų geriau gyventi. Pats vedėjas vaikams perstatomas kaip juos mylinčio Stalino patikėtinis, kuriam vaikai taip pat gali viską patikėti, net prašyti, kad vaikus baudžiantieji tėvai būtų sudrausti. O jei kurio vaiko meilės savo tėvams nepavyksta šokoladu ir pyragu nupirkti, tokiam siūloma visiška laisvė. Viską, ką namuose draudžia, vedėjas leidžia. Nori pipiras rūkyti — rūkyk! Nori degtinės paragauti — ragauk. Visi vyrai geria! Jei tokius laisvės mėgėjus paskum tėvai pamėgina sudrausti, jie tik labiau prisiriša prie darželio ir vedėjo. Okupuotoj Lietuvoj neretas atsitikimas kad iš darbo

IDĖJOS

grįžtanti motina, ašarodama, vedasi iš mokyklos apsvaigintą savo kūdikį.

Vaikų darželio "auklėjimas" trunka dvejus metus ir paprastai baigiamas poros savaičių ar mėnesio stovyklavimu. Stovykloje rusų karininkai ar puskarininkiai vaikus jau pradeda mokyti karinio parengimo. Apginkluoti mediniais šautuvais ir medinėmis granatomis vaikai vykdo karinius žaidimus.

Pradžios mokykloje

Antroji sovietinio švietimo fazė — pradžios mokykla. Jos uždavinys — iš lietuvių vaikų padaryti lietuviškai kalbančius, bet rusiškai ir bolševikiškai galvojančius automatus. Priemonės — propaganda žodžiu ir per vadovėlius, per sienose iškabintus paveikslus, plakatus, vaikams duodamus transparentus bei rinkiminius šūkius, ypatingai per kino filmus. Miestų pradžios mokyklose vedėjais dirba nemaža lietuvių, kurie karo metu buvo patekę į vokiečių nelaisvę. Jie po karo buvo įstatyti į tam tikrus kursus Rusijoje. Kursus baigę, grąžinti į Lietuvą. Jie klusnūs Maskvos nurodymams. Jie terorizuoja ir kitus mokytojus.

Negali būti tokios pamokos, kuri apsieitų be bolševikinio budrumo ir bolševikinės ištikimybės pavyzdžių. Pirmojo skyriaus vaikus mokant skaityti, vartojami ne tik iš rusų kalbos verstiniai su sovietų "didvyrių" paveikslais vadovėliai, bet ir "Tiesos", "Kauno Tiesos" ir kt. bolševikinių laikraščių parinkti sakiniai, pvz.,: "Laikas galutinai likviduoti buržuazines liekanas!" "Pateisinkime partijos pasitikėjimą!" "Ištikimybė partijai — švenčiausia pareiga!" Po kiekvieno sakinio vaikams aiškinama ne tik, ką reiškia toki žodžiai, kaip "pateisinti", "ištikimybė", "partija", bet ir duodami konkretūs bolševikinės ištikimybės pavyzdžiai. Pvz. kaip ištikimas keliolikos metų komjaunuolis tapo Sovietų Sąjungos herojum ir buvo apdovanotas augščiausiu pasižymėjimo ženklu, nes saugumo policijai įskundė savo tėvą, nuo valdžios slėpusį maisto atsargas. Paišymo pamokų metu vaikams duodama piešti šūkius: "Nebijau mamos, nei klebono", "Aš noriu būti kaip Onutė. Ji pionierė ir iš visų mergaičių geriausia", "Didžiuokis, mama, užauginus sūnų komunistą!", "Kova su religijos prietarais — fronto kova su priešu!" ir pan. Be abejo, mokinių piešiami šūkiai yra mokyklos vedėjo gamyba. Jis budrumo pavyzdžiu nuolat mini aną savo tėvą įskundusį jaunuolį. Jis apsileidimo pavyzdžiu pristato aną Kauno gimnazistą, kuris nepranešė saugumo policijai apie savo tėvo santykius su klebonu ir su "banditais". Kai susišaudymo metu žuvo ne tik ano gimnazisto tėvas su klebonu ir du "banditai", bet ir trys raudonosios armijos kariai, gimnazistas dėl savo nebudrumo buvo ne tik iš gimnazijos pašalintas, bet ir atiduotas į "pataisos namus". Kitą vėl sykį vaikams papasakojamas atsitikimas apie nusikaltėlį vieno pionieriaus brolį, talkinusį amerikiečių agentams. O kad vaikai pažintų, kas yra Amerika ir amerikietis, mokyklose kartkartėmis iškabinami prieš Ameriką plakatai. Viename jų vaizduojamas apsiginklavęs amerikonas, puoląs Sovietų Sąjungą, bet komjaunuolių partrenktas ir batais mindomas.

O kad mokyklos įtakos vaikams tėvai namuose negalėtų neutralizuoti ir mokyklos "tiesų" nesugriautų, tėvams surišamos rankos tuo būdu,

kad jie patys įtraukiami į mokyklos darbą per vadinamus žodinius namų darbus. Mokykla vaikui duoda klausimų, į kuriuos atsakymus turi duoti vaiko tėvai ir vaikas kitą dieną tuos atsakymus turi atsinešti į mokyklą. Tokių klausimų atsakymai turi patvirtinti mokyklos "tiesas" Pvz. "Kodėl turime būti dėkingi komunistų partijai?", "Kodėl turime būti dėkingi raudonajai armijai?", "Kaip vargo tavo tėvai, valdant Lietuvą buržuaziniams fašistams?" Joks tėvas ar motina negali rizikuoti tokius klausimus atsakyti taip, kaip jų širdis sako, nes kitą dieną jau būtų kalėjime arba pakeliui į Sibirą. Tėvai norima padaryti visiškai bejėgiai prieš bolševikinės mokyklos siekius.

Vaikų darželis nėra privalomas ir nemaža motinų, ypatingai kolchozuose, pačios stengiasi savo vaikus prižiūrėti, kad tik nereiktų vaikų atiduoti į bolševikinio žmogaus fabrikus. Kolchozininkės verčiau vaikus nešasi darbo metu į laukus su savim, bet vengia bolševikinio vaikų darželio. Tačiau pradžios mokykla yra privaloma ir jos žalojama įtaka okupuotos Lietuvos jaunimui yra neišvengiama.

ELI

TIKĖDAMI DIEVĄ — REIŠKIATE NEPASITIKĖJIMĄ SOVIETŲ SĄJUNGA

Malda laikoma augščiausiu nepasitenkinimo pareiškimu bolševikinei santvarkai. "Jūs, tikėdami Dievą ir lankydami bažnyčią, viešai reiškiate nepasitikėjimą visai Sovietų Sąjungos valdžiai, visai komunistų partijai, tuo pačiu jūs esate verti sunaikinti kaip kontrarevoliucininkai", — grasino politrukas tikintiesiems 1952 m. gegužinių pamaldų metu Marijampolės bažnyčioje.

Ypatingai sustiprinta akcija prieš religiją okupuotoje Lietuvoje nuo 1951 m. Bažnyčiai apkaltinti buvo paskelbtas centro spaudoje ir per daugelį vietinių laikraščių pakartotas be kita ko šioks falsifikatas:

— Romos popiežius Pijus XII 1941 m. rugpjūčio mėn. 10 d. laiške arkivyskupui metropolitui J. Skvireckui rašė:... "visų dvasininkų šventas reikalas visomis jėgomis padėti vokiečių karinei valdžiai. Nelaikas diskutuoti apie tai, kaip bus sutvarkytas jūsų tautinis ar kultūrinis gyvenimas. Apie tai galima bus pasikalbėti, kai bus baigtas karas. Dabar kiekvienas dvasiškis turi pagalvoti apie tai, kuo jis gali padėti didžiajam Vokietijos reikalui. Romos katalikų bažnyčia nori matyti iš jūsų ir visų jūsų tautos kunigų nuolatinę paramą vokiečių armijai, kad su Dievo padėjimu jos narsūs žygiai pasiektų laimė imą... Dievas nori, kad jūsų tauta kartu su vokiečių tauta kariautų... kad visi jūsų tautos darbingi žmonės kaltų ginklus ir gamintų duoną vokiečių armijai. Leiskite savo sūnus į vokiečių armiją! Visus darbingus žmones — į fabrikus, į darbą bendram reikalui. Jūsų darbo Vokietija neužmirš, dangiškasis Tėvas gausiai atlygins".

Šis ir panašūs bolševikinės valdžios falsifikatai atitinka ir kitus okupanto veiksmus religijos ir bažnyčios atžvilgiu. Bažnyčią lankyti ir bendrauti su kunigu valdžios pareigūnams yra draudžiama. Pvz. žymus sportininkas X kartą pasikvietė kleboną vakarienės. To užteko. Jau kitą dieną jis buvo paleistas iš tarnybos. Ti-

kybą dėstyti mokyklinio amžiaus vaikams ir už mokyklos sienų yra draudžiama. Už tikybos dėstymą kunigai kaltinami kaip už organizavimą slaptų organizacijų. Esą tikybos pamokų metu organizuojami slapti "12 apaštalų" vardu būreliai, kurių nariai pamokų metu eina sargybas ir remia partizanus. Už slaptą tikybos mokymą baudžiami ne tik kunigai, bet ir pamokas lankančių vaikų tėvai.

Dėl nuolatinių areštų ir deportacijų kunigų skaičius okupuotoje Lietuvoje labai sumažėjęs. Esantieji kunigai turi aptarnauti tikinčiuosius 40-50 klm. spinduliu, taigi po kelias senąsias parapijas.

Pastoracijos darbui labiau suvaržyti okupacinė sovietų administracija yra nustačiusi, kad naujai atvykęs kunigas turi gauti vietos vykdomojo komiteto leidimą apsigyventi. Kunigą areštavus ar deportavus arba jam mirus ir dėl to bažnyčią valdžios pareigūnams uždarius, dažnai žmonės turi laukti pusmečius, kol vietos vykdomasis komitetas sutiks išduoti leidimą apsigyventi naujai skiriamam kunigui. Kaikuriose parapijose dėl to per pastaruosius dvejus metus tegalėjo būti laikomos pamaldos tik trumpą laiką. Pvz. Kelmėje (jau trys klebonai deportuoti) per praėjusius dvejus metus pamaldos buvo laikomos tik apie 6 mėnesius.

Bažnytinė santuoka ir laidotuvės apdėtos augštu "pramogų mokesčiu". Kas bažnyčioje tuokiasi, turi sumokėti 600 rublių "pramogų mokesčio". (Civilinės jungtuvės kaštuoja tik 6 rublius). Kas su bažnytinėmis apeigomis laidoja, turi sumokėti valdžiai 500 rupblių "pramogų mokesčio". Maža to. Jeigu su bažnytinėmis apeigomis laidojamas kovoje su partizanais kritęs milicininkas ar šiaip koks sovietinis pareigūnas, tai dėl tokio laidojimo jo šeima praranda teisę į tokiu atveju paprastai skiriamą 5000 rublių kartinę pašalpą. Okupacinės valdžios pareigūnams ir šiaip partininkams "patariama", kad laidotuvėse vietoj kunigo pakviestų dalyvauti vykdomojo komiteto metrikacijos skyriaus atstovą ir kad vietoj kryžiaus būtų nešama speciali laidotuvių bolševikinė vėliava, kurios koto viršūnėje yra pritvirtintas Lenino arba Stalino paveikslas. Šios rūšies laidotuvėms valdžia paprastai išmoka 500 rublių "pažangumo premijos". Jokio mokesčio už tokias laidotuves mokėti nereikia.

Kunigų seminarijos ir vienuolynai uždaryti. Kauno kunigų seminarijos buv. patalpos paverstos sovietinių lakūnų kareivinėmis. Pažaislyje, prie Kauno, žinomojo Paco statydintame gražiausiame Lietuvos vienuolyne įkurdinta bepročių ligoninė. Plungės "Liurdas" sudaužytas. Trijų Kryžių kalno kryžiai Vilniuje nugriauti. Pats kalnas pavadintas komjaunimo kalnu. Senovės lietuvių šventovės stovėjęs aukuras išverstas. Klaipėdos, Šiaulių, Marijampolės, Šakių kapinės paverstos ganyklomis. Iš evangelikų kapinių Panevėžyje padarytas sporto stadionas. Buvę dažni Lietuvos pakelėse kryžiai išniekinti ir išvartyti.

Nežiūrint okupacinės bolševikų valdžios trukdymų ir persekiojimų, veikiančios bažnyčios sekmadieniais esti pilnos tikinčiųjų.

ELI

L. F. B. VEIKLOJE

EUROPOS LF BIČIULIŲ KONFERENCIJA

Emigracijos išsklaidyti LF bičiuliai pirmiausia sumezgė tarp savęs organizacinius ryšius Amerikoje — pradedant nuo 1949, didžiojo Amerikos lietuvių seimo metu, įvykusių pasitarimų. Jie pirmieji sušaukė ir formalią konferenciją 1952 Clevelande. Ši konferencija buvo gausi, Lietuvos laisvinimo reikalui ir jo organizacijai jautri, visuomeniniame veikime principinga, savo tarpe solidari. Turėdama prieš akis ypatingą padėtį LF atstovui pasitraukus iš Vliko, konferencija šiam reikalui daugiausia dėmesio ir skyrė. Ji priėmė sprendimą, kuriuo aprobavo LF atstovo žygį ir pavedė LF bičiulių centro valdybai priimti galutinį nusistatymą dėl LF santykių su Vliku tik išryškėjus Vliko reformų galimybei ir krypčiai.

1953 m. rugsėjo 5-6 panaši konferencija įvyko Tiubingene — Europos LF bičiulių. Joje dalyvavo 30 narių — daugiausia iš Vokietijos, trys iš Prancūzijos, trys iš Italijos, vienas iš Švedijos ir taip pat Amerikos bičiulių įgalictinis. Konferencijos sudėčiai būdingiausia, kaip kad ir Clevelande buvo, kad dauguma naujosios kartos žmonės, jau tremtyje mokslus baigę ar bebaigią.

Europos bičiulių konferencija tik trumpam grįžo prie LF santykių su Vliku, kurio gyvavimą konferencijos narių dauguma turi progą stebėti iš arti. Po L. Prapuolenio pranešimo (jį skelbiame šiame nr.):

— įvertinusi praeitį, esamą padėtį ir žvelgdama išeities ateičiai, konferencija pabrėžia, kad

1. Tiek Lietuvoje, tiek ir tremtyje Lietuvių Frontas stovėjo už vieną bendrą vyriausią laisvinimo vadovybę, kuri žengtų laisvinimo pastangų priekyje, derintų visų laisvinimo veiksnių darbus, apjungtų gyvąsias visuomenės jėgas ir tuo būdu turėtų pasitikėjimo kovojančiame krašte ir tremties visuomenėje;

2. per eilę metų būdamas Vlike, Lietuvių Frontas darė pastangų paties Vliko viduje, kad jis imtųsi priemonių savo negalėms išgyventi. Pagaliau 1952 m. rugpiūčio 5 d. pasitraukdamas iš Vliko, Lietuvių Frontas norėjo atkreipti Vliką sudarančių grupių ir visuomenės dėmesį, kad jos paveiktų Vliką atsinaujinti iš viduus; tačiau praėjusių metų eigoje Vlikas dar labiau nuėjo sunykimo keliu;

3. iš arti tatai stebėdami, konferencijos dalyviai nemato galimybių, kad Vlikas esamoje padėtyje ir esamoje sudėtyje būtų pagydomas; tačiau mano, kad autoritetą iš dalies atstatyti galėtų grąžinimas į Vliko sudėtį tų asmenų, kurie Vlike buvo tėvynėje; darbingumą ir tremties visuomenės pasitikėjimą atgauti iš dalies padėtų įsijungimas į Vliką realių, gyvų tremtyje besireiškiančių visų organizuotų jėgų;

4. laisvinimo organizacijos klausimu galutinį nusistatymą konferencija nutarė palikti L. F. Bičiulių vyriausiajai vadovybei.

Konferencijos visas svoris buvo perkeltas į ateitį — į artimiausios veiklos uždavinius, kurie būtų konkretūs ir įmanomi vykdyti tremtyje iš dalies pačių LF bičiulių jėgomis, iš dalies sugestijuojami ir kitai visuomenei. Po J. Brazaičio ir J. Griniaus pranešimų tie uždaviniai ir nusistatymai laisvinimo srityje numatyti tokie:

— Tęsiant kovą iki nepriklausomybės atstatymo, konferencija sutiko ats. Kersteno pasiūlytą ir Atstovų

Rūmų priimtą nutarimą ištirti Sovietų okupaciją bei jos padarinius Baltijos kraštuose kaip laisvosios žmonijos solidarumo ženklą, padėkojo jam ir Altui už iniciatyvą ir pažadėjo savo talką;

2. rado, kad Kersteno rezoliuciją vykdant reiktų ją praplėsti iki reikalavimo įsileisti į Baltijos kraštus JT komisiją, kuri apklaustų ir ten esančius liudininkus;

3. artimoje ateityje budėti ir veikti, kad galimų politinių konferencijų proga būtų išvengta dabartinę padėtį Baltijos kraštuose stabilizucti;

4. telkti bendriems politiniams žygiams JAV piliečius, kilusius iš visų anapus geležinės uždangos esančių kraštų;

5. konstatavo, kad Europa išlikti laisva tegalės apsijungus federacijos pagrindais ir kad federacinio apsijungimo stiprėjimas stiprina pavergtosios Europos išlaisvinimo eigą; kad Laisvosios Europos Komitetas su savo padaliniais yra jau daug nusipelnęs vieningos Europos idėjai plėsti ir pavergtosios Europos kultūriniams reikalams, bet kad lietuviai per maža šioje sirtyje reiškiasi; dėl to konferencija rado, kad tolimesnėje eigoje laisvinimo veiksniai turėtų daugiau veikti per tarptautinius europinius sąjūdžius, o savo bičiulius įpareigojo dėtis į tarptautines organizacijas, pirmoje eilėje į Lietuvių Federalistų Sąjungą ir per ją reiškiantis palaikyti tinkamai suprastą vieningos Europos mintį.

Tačiau daugiausia dėmesio konferencijoje susilaukė antra veiklos sritis emigracijoje — tai pačių tremtinių ir emigrantų išlikimas dvasine prasme gyvų ir kūrybiškai pajėgių, jų jaunosios kartos lietuviškas auklėjimas. Šitas lietuvio išlaikymas gyvu kuriančiu lietuviu buvo specifinis visos konferencijos rūpestis ir jai davęs pagrindinį toną. Po A. Maceinos pranešimo (jo sutrumpinta redakcija bus kitame nr.) konferencijos nusistatymas išreikštas šiais sprendimais:

— Dėl užtrukusios tremties stiprėja pavojus tremtiniams įsilieti į svetimą kultūrą ir juos priglaudusį kraštą laikyti savo vaikų tėvyne. Ši grėsmė deda pareigą sustiprinti rezistencinę kovą už lietuvio išlikimą lietuviu. Konferencija dėl to įpareigojo bičiulius:

1. veikti lietuviškąją visuomenę, o pirmiausia vadovaujančias institucijas imtis atkaklios rezistencijos prieš žlugdančią emigracijos dvasią;

2. sąmoninti mūsų tremtinius, kad jie, būdami lojalūs juos priglaudusiam kraštui, sykiu visur ir visuomet išliktų lietuviškumo liudytojai bei šaukliai, skelbdami nepaneigiamą teisę į savo tėvynę;

3. skatinti visus lietuvius ne tiek laukti dairantis atgal ir delsiant, kiek veikti bei kurti tiek tautinėje, tiek apskritai žmogiškoje plotmėje;

4. veikti jaunimą, kad jis, pasisavindamas Vakarų laimėjimus, išlaikytų gimtąją kalbą, meilę Lietuvos praeičiai, ištikimybę tiems, kurie dabar Lietuvoje veda žūtbūtinę kovą, o taip pat tikėjimą Lietuvos ateitimi ir pasiryžimą čia išugdytas jėgas skirti tėvynei, net jeigu tremtis ir ilgai užtruktų;

5. organizuoti lėšas lietuvybei išlaikyti per bendruomenių organus ir išplečiant jų rinkimą į visus bendruomenės narius;

6. konferencija išrinko komisiją, kuri paruoštų lietuviškajai visuomenei tremties veikimo programą, gaivintų kultūrinį sąjūdį ir organizuotų lietuvių kultūros skleidimą tarp svetimųjų.

Nutarimai rodo, kuria linkme rikiuojasi žmonių nuomonės. Už juos nemažesnės svarbos yra nuotaika, kuria tos nuomonės buvo svarstomos ir priimtos. O ji šioje konferencijoje

buvo pakili, solidari ir, svarbiausia, konstruktyviai pasiryžusi tuos nutarimus ne padėti iki kitų metų, bet čia pat juos patiems imti vykdyti, nuo savęs pradedant, kur galima organizuotai kolektyviai, kur galima individualiai. Su tokiu pasiryžimu išrinkta ir Europos LF bičiulių vadovybė bei kultūros komisija. O po K. J. Čeginsko pranešimo buvo priimti planai pačių bičiulių organizacijai vietose.

Konferencija nutarė pasveikinti esančiuosius tėvynėje, arkivyskupą J. Skvirecką, susilaukusį 80 metų amžiaus, ats. Kersteną ir Altą dėl jų iniciatyvos rezoliucijai, Vokietijos bendruomenės valdybą dėl jos sustiprintų pastangų jaunimui lietuviškai auklėti.

Konferencijoje dalyvavęs Amerikos bičiulių įgaliotinis J. Brazaitis ta proga lankėsi Bonnoje, kur be kitų reikalų aptarė bendradarbiavimą su Krikščioniškajai kultūrai ginti tarptautinio komiteto Vokietijos skyriaus vadovybe; dalyvavo Koelne to skyriaus akcijos už kardinolo Mindszenty išlaisvinimą atidaryme, porą kartų ten pasakydamas kalbas per radiją. Kituose pasimatymuose buvo aptarti dar specialūs rezistencijos reikalai.

KONFERENCIJOS ŽODIS TĖVYNEI

Europos LF bičiulių konferencijos sveikinimą Tėvynėje palikusiems per Amerikos Balsą Europoje perdavė J. Brazaitis 1953 m. rugsėjo 13 d.

"Laisvajame pasaulyje atsidūrę lietuviai ir jų organizacijos nepaliaujamai jieško kelių gelbėti tėvynei ir joje pasilikusiams broliams. Tuo rūpesčiu gyveno ir visos Europos Lietuvių Fronto Bičiulių konferencija, rugsėjo 5-6 dienomis įvykusi Vokietijoje. Joje buvo atstovai iš Vokietijos, Prancūzijos, Italijos, Švedijos, dalyvaujant įgaliotiniui iš Jungtinių Amerikos Valstybių. Tai kovotojai už Lietuvos laisvę, kurie buvo susitelkę į pogrindžio rezistencinę organizaciją Lietuvoje; daugelio jos narių kraujas įsiliejo į Lietuvos žemę: daugel išėję iš kacetų ir kalėjimo organizuoja laisvajame pasaulyje kovą už tėvynę; prie jų jungiasi būriai jaunimo, išaugusio jau tremtyje.

Konferencija iš naujo pareiškė savo pagarbą ir meilę tūkstančiams žinomų ir nežinomų kovotojų tėvynėje. Pareiškė tvirtą tikėjimą, kad jų auka, laisva valia dedama, prives prie laisvės atgavimo Lietuvai sykiu su laisvės grąžinimu visiems pavergtiems kraštams.

Laisvėje esančių šventas uždavinys — daryti visa, kad okupacija būtų sutrumpinta; kad lietuvių kraujas būtų sutaupytas; kad žudomoji ranka būtų sulaikyta ir pikti kėslai demaskuoti. Dėl to Lietuvių Fronto Bičiuliai pasiryžo visomis jėgomis remti JAV atstovo Kersteno rezoliucijos vykdymą sutelkiant kuo daugiausia liudininkų apie Baltijos kraštų okupavimą ir naikinimą. Pasiryžo jie siekti, kad būtų sukeltas viešosios opinijos reikalavimas ir paverstas Jungtinių Tautų reikalavimu iš Sovietų Sąjungos — įsileisti tarptautinę komisiją į Baltijos kraštus vietoje padėčiai ištirti. Pasiryžo organizuoti opiniją už tai, kad Vakarų ir Maskvos konferencijoje Amerika turėtų tvirtą opinijos užnugarį reikalauti iš Maskvos, kad ji pasitrauktų iš okupuotų kraštų.

Kad šitie reikalavimai virstų visos laisvosios žmonijos šauksmu — žadinti, organizuoti bendradarbiavimą tarp visų JAV piliečių, kilusių ne tik iš Lietuvos ar Latvijos bei Estijos, bet iš visų pavergtų tautų. Tai būtų Amerikos piliečių milijoninė jėga, kuri tvirtai paremtų Ame-

rikos vyriausybės išlaisvinimo pastangas.

Iš kitos pusės Lietuvių Fronto Bičiulių konferencija apeliavo į jaunimą, išaugusį jau tremtyje, kad pasisavintų laisvojo pasaulio dvasią ir sykiu išlaikytų tvirtą tikėjimą nepriklausoma Lietuva; širdies šilumą Lietuvos praeičiai, o ypač ištikimybę tėvynės laisvės kovų sąjūdžiui ir jo dvasiai, pagarbą ir prisirišimą jos didvyriams, pasiryžimą atiduoti jėgas Lietuvai, nors ir kaip ilgai tremtis užtruktų.

Esu laimingas, kad galiu perduoti konferencijos pareikštą minties, širdies ir darbų vienybę su naikinama, bet gyva ir kovojančia tėvyne ir pareikšti jai tvirtą ir nepalaužiamą toje kovoje ištikimybę".

PASIKALBĖJIMAS APIE LF IR KONFERENCIJĄ

Amerikos Balsas Europoje rugsėjo 11 d. perdavė pasikalbėjimą su J. Brazaičiu.

"**Pranešėjas:** Lietuvių Fronto Bičiulių Europoje suvažiavimo proga iš Amerikos Europon buvo atvykęs prof. Juozas Brazaitis, kuriam teko vadovauti 1941 m. sukilimo pastatytai laikinai Vyriausybei. Prof. Juozas Brazaitis dabar yra studijoje. Čia turėsime pasikalbėjimą su juo, kaip su Lietuvių Fronto įgaliotiniu tremtyje.

Pirmiausia, mielas Profesoriau, gal pasakytumėt keletą žodžių apie Jūsų sąjūdžio kilmę?

J. Brazaitis: Kai 1941 m. naciai prievarta sustabdė Laikinosios Vyriausybės veikimą, jos narių daugumas, o taip pat tie, kurie organizavo sukilimą prieš sovietinę okupaciją, buvo priversti nusileisti į pogrindį. Lietuvių Frontas ir buvo viena iš tų pogrindyje 1941 m. rudenį kilusių organizacijų.

Pranešėjas: Gal kiek Fronto veiklos metmenų okupacijos metais Lietuvoje ir tremtyje?

J. Brazaitis: Mielai. Nacių metais L. F. stengėsi vadovauti visuomenės opinijai per savo gausią spaudą. Tarp jo leidžiamų pogrindinių laikraščių svarbiausias buvo "Į Laisvę". Jis ir dabar atgaivinamas tremtyje. Iš kitos pusės L. F. žmonės aktyviai dalyvavo pastangose organizuojant viso krašto bendrą politinę vadovybę. Tremtyje? — Kol dalyvavome VLIKe, laisvinimo veikloje reiškėsi L. F. panašiu būdu, kaip ir kitos grupės bei rezistencinės kovos organizacijos.

Pranešėjas: Kokie šio meto Fronto siekimai ir veikla?

J. Brazaitis: Politinis siekimas — paremti visom jėgom kovą už išlaisvinimą ir jo konkrečius žygius. Daugelis mūsų draugų į tą darbą įsijungė individualiai arba L. F. rėmuose, bet mes taip pat palaikom pastangas laimėti ir dabar kovai diriguojančią bendrą politinę vadovybę, kuri sutelktų galimai daugiau gyvąsias jėgas, turėtų tremties ir krašto pasitikėjimą, o svarbiausia — reikštųsi konkrečiais laisvinimo darbais.

Pranešėjas: Kas būtų žymėtina iš šiuo metu Europoje įvykusio suvažiavimo ir nutarimų?

Brazaitis: Mūsų akis labiausiai šiom sąlygom patraukia nauja grėsmė — asimiliacija ir nutautinimas, tegul ir svetinguose vakaruose augančiai jaunajai kartai. Už tat šalia politinių klausimų konferencija labiausiai ir svarstė sutelkti visas rezistencines jėgas pasipriešinti naujajai grėsmei. Tam ir kitiem uždaviniam konferencijoj buvo sutarti specialūs organai ir sudaryta tampri vidaus organizacija.

Pranešėjas: Gal galima būtų išgirsti, kur randasi L. F. Centras?

J. Brazaitis: Lietuvoje pasiliko Lietuvių Fronto centras. Tremtyje yra L. F. įgaliotinis. Jis ir palaiko lig šiol ryšius su tremtyje L. Fronto likusiais nariais ir būriais jaunimo, išaugusio jau tremtyje ir virtusio Lietuvių Fronto bičiuliais.

Pranešėjas: Tamsta, kaip Lietuvių Fronto Įgaliotinis tremtyje, ką galėtumėt pareikšti pavergtos Lietuvos gyventojams?

J. Brazaitis: Tegaliu didžiuotis tauta, kurios sveikas protas ir gyvenimo išmintis didžiausiais sumišimo laikais suranda sveikiausius būdus išlaikyti nepriklausomą dvasią, taupyti lietuvišką kraują ir pasitikėti ateitimi. Tegaliu prisipažinti, kad krašto rezistencijos šviesiausi didvyrių pavyzdžiai man, kaip ir daugeliui tremtyje, stovi prieš akis nuolatos; jie gaivina pasiryžimą visas jėgas skirti kovai už tėvynės laisvę, palaiko tvirtą tikėjimą, kad kruvinais keliais, didelėm aukom, lėtu žingsniu, bet toji laisvė, laisvė visom tautom artėja, kaip nesulaikomas saulės patekėjimas. Tai neišvengiamas vaisius šioje žūtbūtinėje kovoje, kuriai vadovauja, mūsų džiaugsmui, — Jungt. Amerikos Valstybės.

• Europos LF bičiuliai, vykdydami konferencijos nutarimą, atsiuntė Kersteno komisijai eilę liudijimų.

• LF įgaliotinis tremtyje pasiuntė sveikinimą sen. Knowlandui, pareiškusiam, jog nepuolimo sutartis su Sovietais negalima, nes tai būtų Estijos, Latvijos, Lietuvos išdavimas.

• Prof. Pr. Padalis, ilgametis LF rezistencijos kovotojas, jau pradėjo antrą šimtą paskaitų amerikiečiams susirinkimuose ir per radiją apie sovietinį komunizmą. Prof. Padalis buvo tremtyje pirmasis LF atstovas Vlike ir pirmasis Vliko įgaliotinis Amerikoje.

IŠ VLIKO VEIKLOS

Kai aš pernai po LF pasitraukimo iš Vliko pasiteiravau vieną mūsų veikėją, ką jis dėl to pasitraukimo galvoja, tai jis man štai ką pareiškė: "Matai tamsta, jei LF pasitraukimas bus dingstis dabartinio Vliko sanacijai, tai jau tuo pačiu pasitraukimas bus įprasmintas, o jei, neduok Dieve, Vlikas ir toliau pasiliks baloje, apie kurią pats dabartinio Vliko pirmininkas rašo prof. Kaminskui, tai tuo atveju LF pasitraukimas iš tos vlikinės balos taip pat bus dignus et justus". Panašiai, kaip anas mūsų veikėjas, LF pasitraukimą iš Vliko suprato ir, netrukus po to pasitraukimo Clevelande įvykęs, Amerikos LF bičiulių suvažiavimas. Jis pritarė "LF atstovo Vlike žingsniui su viltimi, kad šis žingsnis paskatins rimtai susirūpinti Vliko negaliomis, ryžtingai pravesti būtinas reformas". Suvažiavimas galutinį sprendimą dėl LF santykių su Vliku paliko LF atstovybei tremtyje padaryti, tik "išryškėjus Vliko reformų galimybei ir krypčiai".

Kaip žinoma, pasitraukdami iš Vliko, LF ir VS atstovai, be kita ko, konstatavo, kad "Vlikas nutraukė ryšius su krašto rezistencijos įgaliojimais užsienyje", "paneigė rezistencinį savo pobūdį, išsigimdamas į grynai politinę instituciją, mintančią partinėmis kombinacijomis", "Vliko dauguma nusilenkė nemoralios politinės kovos metodams . . . ," o Clevelando suvažiavimas suminėjo dar eilę kitų Vliko diskonsolidacijos priežasčių. Savo ruožtu pats Vlikas bei kaikurių politinių partijų centrai ir paskiri veikėjai dabartinio Vliko negalių stengėsi ir tebesistengia nematyti, savu ruožtu kaltindami LF kone

Lietuvos reikalų išdavimu. Dar kiti įtikinėjo visuomenę, kad su LF pasitraukimu visos vlikinės negerovės išnyks, kaip nebuvusios. Antai, Vliko sluogsniams artimas J. T. "Lietuvos" Nr. 2 rašo: "Nors šis įvykis (LF ir VS pasitraukimas iš Vliko. Red.) ir sumažino Vliko bazę, tačiau jis teigiamai paveikė tas sąlygas, kuriose naujai Vykdomai Tarybai teks dirbti. Kelias į jėgų konsolidaciją pačiame Vlike liko atviras". Atseit, ne kas kita, tik pasitraukusieji neigiamai veikė VT darbo sąlygas ir blokavo konsolidacijos kelią. O tautininkų biuletenis atvirai kaltino LF sabotavus bendradarbiavimą su diplomatais.

Visuomenė, kuriai visi tie vlikiniai užkulisiai mažai žinomi, be abejojimo, laukė, ką pasakys pats gyvenimas, katruos teigimus jis patvirtins. Metams praėjus, praverčia pažvelgti atgal ir palyginti vlikinių darbų bei reikalų padėtį prieš metus su dabartine padėtimi. Dirstelkime, ar ir kiek dabartinio Vliko darbingumas pakilo, ar ir kiek jam pasisekė įveikti partines kombinacijas, ar ir kiek pasisekė išlyginti santykius su diplomatiniu sektorium, kas ir kiek konkrečiai pasisekė nuveikti. Lietuvos laisvinimo bare, kas ir kiek pasisekė atlikti iš to, kas reikėjo atlikti. Tik šiuos klausimus pasiaiškinus, bus matyti, ar pateisintos tos lėšos, kurias išeivija dabartinio Vliko reikalams deda, ar pateisintos visuomenės viltys, kurios į Vliką sudėtos. Nuo vienokio ar kitokio šių klausimų atsakymo priklauso ir paties LF tolimesnis apsisprendimas dabartinio Vliko atžvilgiu.

1. Pažadai dirbti, o iš tikrųjų vlikinių įstaigų likvidavimas ir teisinimasis

Aure, kaip įspūdingai buvo pristatytas Žalkausko atsiradimas Vlike: "Vliko Vykd. Tarybos pirmininkas K. Žalkauskas VIII/21 iš JAV-bių atvyko Vliko būstinėn ir perėmė Vykd. Tarybos pirmininkavimą bei LIT darbus, taip pat santykių su Lietuvos diplomatais bei lietuvių visuomenės konsolidacijos reikalus" (Elta, 1952. 9. 1.). Tą patvirtino VT pirmininkas ir Vliko posėdy (1952. 9. 23), pažadėdamas veiksnių konsolidaciją, veiksnių konferencijos paruošimą ir ėjimą "iki Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Seimo suorganizavimo". Ružavų patikinimų visuomenei nepašykštėjo ir URT vardu: esą "svarbiausias uždavinys būsianti sisteminga akcija už Lietuvos valstybės statuso atstatymą tokion plotmėn, kokioje jis yra Jungtinėse Amerikos Valstybėse", "ryškinimas santykių su Lietuvos kaimynais", "Lietuvių dalyvavimas tiek Centrinės ir Rytų Europos, tiek bendro Europos vieningumo siekiančiuose organuose turi būti stiprinamas". Taigi pažadėta. Tačiau tame pat posėdy Vlikas nutarė panaikinti savo teisių, politinę ir kt. komisijas. Vliko komisijos pradėjo veikti sykiu su pačiu Vliku 1943 m. Ar dabartiniam Vlikui jos jau buvo tapusios kliūtimi "plačiai veiklai", ar nereikalingos dėl to, kad pristigta tinkamų darbui žmonių, ar dėl to, kad Vlikas komisijoms darbo pristigo — panaikinimo nutarime nepaaiškinta.

Po trijų mėnesių įvykusiame Vliko posėdy (1952. 12. 17/18) VT pirmininkas jau teisinasi, kad "trumpas veiklos laikotarpis nesuteikiąs progos pasigirti nuveiktais dideliais darbais", nors mažų darbų taip pat nemini. Ir URT valdytojas jau kuklesnis. Ir jis apie nuveiktus darbus nė žodelio, o ir ateičiai jau pažadėjo tik "suorganizuoti lietuvių Europos Sąjūdį" ir stiprinti galimybes "sudaryti bendriems Pabaltijo tautų politiniams organams". Pažadai, kaip ma-

tome, jau mažesni, o ir tie labai migloti. Kas tas per "lietuvių Europos Sąjūdis"? Kas tie "bendri Pabaltijo tautų politiniai organai"? Miglos! Užtat daug aiškesnis Vliko nutarimas atsipalaiduot nuo Bibliografinės Tarnybos leidžiamos "Knygų Lentynos" ir nuo PL archyvo. Esą "šias svarbias mūsų tautinei kultūrai įstaigas" Vlikas nutarė palikt JV esančių organizacijų rūpesčiui. Išeina, kad Vliko rūpestį finansuoti gali sukelt tik nesvarbios mūsų tautinei kultūrai įstaigos.

Kadangi gruodžio posėdy VT pirmininkas įsakmiai pažadėjo "ateity plačiai išvystyti laisvinimo akciją", tai natūralu buvo 1953. 4. 10/12. įvykusiame Vliko posėdy, kuriame "valdytojai pateikė savo darbo planus ir davė atliktų darbų apyskaitas", išgirsti tos pažadėtos "plačiai išvystyti" laisvinimo veiklos atgarsius. Deja, pranešimo tonas dar minoriškesnis. Nei VT pirmininkas, nei URT valdytojas apie pažadų tęsėjimą net neužsiminė. Buvo tik teisintasi aplinkybėmis, "kurios apsunkina tiek VT darbą, tiek bendrai mūsų politinių institucijų veiklą". Kas tos aplinkybės? Galima tik spėti, kad prie tų aplinkybių priklausė ir "Vliko įgaliotinių ir tolygių institucijų veikla", kurią šis Vliko posėdis nuo 1953. 5. 1. nutarė sustabdyti. Vliko įgaliotinių institucija taip pat yra Vliko amžininkė, pradėjo veikti sykiu su Vliku. Bet dabartiniam Vlikui įgaliotiniai, kaip kiek anksčiau Vliko komisijos, pasidarė nebereikalingi žadėtai "plačiai išvystyti" laisvinimo veiklai.

2. "Plačioj veikloj" žingsniai į šalį

1953. 5. 4-5 Vliko posėdis pažymėtinas kaip posūkis kovoje dėl Lietuvos valstybinio vientisumo: Vlikas nutarė "priimti į Vliką mažlietuvių rezistencijos" atstovą (plačiau bus skyrium). Įdomūs ir šie posėdžio nutarimai, kad "visus okupanto išleistus įsakymus Vlikas laiko niekiniais" ir kad Vliko nustatytos tvarkos "turi laikytis įvairios organizacijos ar pavieniai asmens, norėdami organizuoti pinigines viešo pobūdžio rinkliavas, loterijas ir t.t." Iš pažiūros yra kilnus Vliko nutarimas dėl okupanto įsakymų niekinumo, bet iš esmės veikiausiai tebus atsiradęs dėl to, kad panaikinta Vlike teisių komisija. Šiuo Vliko nutarimu juk keičiamos Haagos (1893 ir 1907) bei Ženevos (1929) konvencijos, nustatančios okupanto teises. Ar nerodo Vliko nerealaus įsivaizdavimo apie padėtį jo nutarimas, kad "visos piniginės rinkliavos ar loterijos... turi būti sankcionuotos a) LB krašto valdybos, sutarus jai su to krašto TFA (Tautos Fondo atstovybe. Red.), jei tatai vykdoma rinkėjo gyvenamame krašte, b) LB krašto valdybos, sutarus jai su to krašto TFA ir gavus TFV (Tautos Fondo valdybos. Red.) pritarimą, kai tatai vykdoma ne savo gyvenamame krašte". Lyg dabartinis Vlikas jaustųsi esąs "paviečio dievas".

1953. 7. 13-15 posėdyje Vlikas išklausė pranešimo apie pasitarimus su Lozoraičiu; be to, "buvo išklausyta VT tarnybų valdytojų pranešimų apie atliktus darbus ir jų planus ateičiai". LIT pažadėjo "įsteigti švietimo komisiją, kuri rūpintųsi mokyklų problemomis ir visa tautinio auklėjimo problematika", o URT praneša, kad "su kt. Pabaltijo atstovais kreipėsi į įvairias valstybes, prašydama intervencijos Pabaltijo valstybių reikalu". — Tiek jau kartų Vlikas su Lozoraičiu tarėsi, susitarė tartis ir vėl tarėsi... O viso to rezultatai labai gerai žinomi pasiskaičius Vliko pirmininko pareiškimą spaudai... LF nusistatymas šiuo klausimu gyvenimo eigos buvo patvirtintas visu

100%. Įdomu tik, ką dabar Vlikui su Lozoraičiu susiprasti kliūtimi laiko tie Vliko sluoksniai, kurie anksčiau tokia kliūtimi skelbė LF buvimą Vlike? — Po to, kai panaikintos teisių, politinė ir kt. Vliko komisijos, pažadėta "įsteigti švietimo komisiją". Pirmoj eilėj ji reikalinga būtų pačiam Vlikui, kad apšviestų jį, jog tautinio solidarumo įnašai ir lietuvio pasas yra tautinio susipratimo ir lietuvių vienybės liudijimas ir todėl natūraliai priklauso bendruomenei, bet ne Vliko finansų tvarkytojams. Gražiai nuskamba žinia, kad URT "su kt. Pabaltijo atstovais kreipėsi į įvairias valstybes, prašydama intervencijos Pabaltijo valstybių reikalu". Bet ar tam kreipimuisi buvo parinktas tinkamas momentas; ar buvo pasitikrinta prašomai intervencijai parama ir eiga, ar tai tebuvo raštų infliacinis reiškinys, jau nekalbant apie naują titulą, kuriuo imta kalbėti svetimiesiems (Baltijos Valstybių Politinės Tarybos titulas ir nerealus ir lig šiol nebuvo vartojamas).

Pagaliau 1953. 9. 1 įvykęs Vliko posėdis ryšium su Kersteno apsilankymu ir jo vadovaujamu Kongresu komitetu Baltijos valstybių okupacijai ir jos padariniams tirti pažymėtinas tuo, kad iškilus klausimui dėl Vliko įsijungimo į talką šiam komitetui Vliko nariai buvo tiek santūrūs, kad kausimas savaime iškrito iš darbotvarkės.

3. Politiškai žalingi pareiškimai ir žygiai

Vliko darbai matyti ne tik iš posėdžių. Iš šalia posėdžių paskelbtų jo žygių pažymėtini: pasmerkė Sniečkų kaip tiesioginį kaltininką dėl Lietuvoje vykdomo genocido, kolektyvizacijos ir kitų okupantų veiksmų; pasiuntė telegramą sovietų globojamam "pasaulio taikos kongresui"; išleido kelis atsišaukimus, tarp jų ir tą, kuris jau nemini Lietuvos nepriklausomybės atstatymo, o tenkinasi reikalavimais švelninti okupacinį režimą; pakeitė LDF atstovą Vlike Dr. J. Grinių; įteikė JT pareiškimą dėl Višinskio kalbos; įteikė pareiškimą Bonnos vyriausybei dėl Lietuvos teisinės padėties; atsisakė imtis žygių Lietuvos atstovavimo reikalu Madride; atsisakė remti reprezentacinį vasario 16 minėjimą Romoje.

Politiškai labai neapdairu buvo daryti Sniečkų atsakingą už tai, ką vykdo Sovietų Sąjunga ir tuo būdu paremti sovietų propagandą, jog tai visa darą patys lietuviai. Tiek pat politinio apdairumo rodė ir Vliko viešas raštas prof. Krėvei Mickevičiui, tituluojant jį buv. užsienių reikalų ministeriu. Tuo keliu belieka, kad imtų tituluoti Paleckį Lietuvos prezidentu. Politiškai neišmintingas buvo ir kreipimasis į bolševikinį "pasaulio taikos kongresą". Vaizdžiausias politinis nesusiorientavimas buvo Vliko vardu atsišaukimas dėl vadinamos laisvinimo talkos. Šiuo atsišaukimu laisvojo pasaulio lietuviai kviečiami reikalauti, kad okupuotoj Lietuvoj būtų paleisti suimtieji, grąžinta kultūrinė laisvė, sustabdytas tikinčiųjų persekiojimas, grąžinta verslo ir darbo laisvė, panaikinta priverstinė kolektyvizacija, leista grįžti deportuotiesiems, leista išeiviams lankytis Lietuvoje, bet **jokios užuominos** apie tai, kad pirmas ir pagrindinis laisvojo pasaulio lietuvių reikalavimas turi būti — **pašalinti iš Lietuvos sovietų okupaciją.** Kai visuomenė dėl šio Vliko žygio ėmė reikšti protestus, Vlikas paskelbė, kad anas atsišaukimas į Vliko biuletenį patekęs per klaidą. Taigi per klaidą! URT davė tekstą, IT paskelbė, kaikur nekritiški žmonės jau ėmėsi instrukciją vykdyti, o čia pasirodo klaida. Ar tokios klaidos nėra ženklas, kad pa-

grindinė klaida yra buvimas Vlike tokių žmonių, kurie šitokių klaidų prisileidžia!

1952 m. vasario 2 d. Vlikas be kita ko nutarė ir visų Vliko narių parašais paskelbė, kad "ypatingai užkulisinė akcija prieš asmenis trukdo Vlikui pasiimtus uždavinius realizuoti". Šio nutarimo praktiškas rezultatas buvo tas, kad kai kurių tą pareiškimą pasirašiusių Vliko narių "užkulisinės akcijos" aukomis tapo pirmiausia Vliko nariai Brazaitis ir L. Prapuolenis, paskiau ir Dr. J. Grinius. 1952. 12. 18 Vlikas šešiais balsais prieš vieną ir vienam susilaikius, nutarė atimti teisėtam LDF atstovui Vlike Dr. Griniui mandatą. Ši Vliko daugumos diktatūra, priešinga Vliko statutui, rodo, iki kokio laipsnio yra smukusi Vliko narių moralė politikoje ir į kur tatai veda. Jei šiandien Vlikas rankų pakėlimu gali nuspręsti LDF atstovą pakeisti, tai šiandieniniai draugai rytoj susipykę, galės spręsti Karvelio, Norkaičio, Šidiškio pakeitimą. Gruodžio 18 precedentas diskreditavo Vliką ir kaip kovotoją su neteise ir smurtu. Kas per kovotojas prieš neteisę ir smurtą, kai pats tuos nusikaltimus vykdo!

Dėl Vliko rašto JT ryšium su Višinskio kalba tenka pastebėti, kad jau anksčiau ir labiau dokumentuotai dėl tos kalbos buvo reagavęs Lietuvos pasiuntinys Washingtone. Lietuvos reikalui būtų buvę naudingiau, jeigu vietoje to dubliavimosi daugiau iniciatyvos būtų buvę rodyta Europos centruose kaip Roma, Bonna, Madridas, Strasbourgas. Gerai, kad Bonnai buvo pagaliau įteiktas raštas, kurio Bonna buvo prašiusi. Bet ji turėjo Vliko atsakymo laukti lygiai metus! Tačiau ir po to Lietuvos atstovavimo reikalas Bonnoje nesutvarkytas, nors Bonna pakartotinai buvo pareiškusi palankumo. Lietuvos atstovo nebuvimą Bonnoje MLT prezidiumo posėdis kovo 4 d. šiaip įvertino: "Labai pasigendam lietuvių atstovo Bonnoje. Dabar pradedant Vokietijoj vad. 'Lastenausgleich', lietuvių atstovo nebuvimas Bonnoje labai žalingas". Romoje laimėti Italijos vyriausybės palankų nusistatymą Lietuvos užsienio pasams vizuoti turėjo privatus asmuo. Madride jau 1950 vyriausybė pažadėjo priimti Lietuvos atstovą. Šiemet galima buvo jį turėti, persikėlus ten buv. min. E. Turauskui. Bet tiek S. Lozoraitis, tiek ir Vlikas, nesusitardami dėl pirmenybės, atsisakė jam duoti įgaliojimo raštus. Taip vieta ir liko tuščia.

Tiesa veik kiekviename Vliko biuletenyje skelbiama apie pp. Karvelio, Šidiškio, Žalkausko "tarnybinius vizitus" čia Paryžiuje, čia Strasbourge, čia Ziuriche ar Berne. Tačiau apie konkrečius tų vizitų rezultatus ir Vliko biuletenis neturi ką pranešti. "Dirva" net priekaištavo, kad be reikalo leidžiamas visuomenės suaukotas pinigas. O apie VT pirmininko skelbtą pasaulio lietuvių seimą, apie veiksnių konferenciją paskutiniu laiku visai tylima. Daugiausia ką yra pozityvaus padaręs — tai informacijos tarnybos valdytojas.

—o—

Įvertinom atskirus tuos darbus, apie kuriuos buvo skelbęs Eltos biuletenis. Galutines išvadas, ar Vlikas daro pažangą ar atžangą, paliekam pačiam skaitytojui.

P. Juodvalkis.

KITI APIE VLIKĄ

Buvęs pirmasis Vliko pirmininkas prof. J. Kaminskas **"Lietuvos"** žurnale (1952, 2 nr.) Vliko reikalui skyrė vedamąjį "Laisvinimo organizacijos klausimu". Vliko veikloje jis skiria tris laikotarpius: veikimą Lietu-

voje, veikimą tremtyje iki tremtinių emigracijos, dabartinį veikimą. Pirmųjų dviejų laikotarpių veiklą straipsnio autorius vertina labai teigiamai. Apie veikimą Lietuvoj sakoma: "Nors veiklos sąlygos buvo žiaurios, Vlikas jautėsi stiprus, savimi pasitikįs ir vieningas. Vliko pastangas stiprino kovojančios tautos gyvas ir čia pat jaučiamas alsavimas'". Apie antrąjį laikotarpį sakoma: "Šiame savo veiklos periode Vlikas dirbo daug, dirbo su užsimojimu, pasiryžimu ir sėkmingai". Kalbėdamas apie dabartinį laikotarpį, J. K. rašo: "Vertindami išorines sąlygas, galime pasidžiaugti, kad jos dar niekuomet nebuvo tiek mūsų pastangoms palankios, kaip dabar". Tačiau: "Kiek išorinės sąlygos Vliko veiklai pagerėjo, tiek vidinės ją pasunkino... Reikia nuoširdžiai apgailėti, kad pernai pradėtos Vliko pastangos sustiprinti dėl emigracijos "nukraujavusį" Vliką, išlyginti jo santykius su pasiuntiniais ir stipriau konsoliduoti apie save emigraciją iki šiol nedavė siektų rezultatų." Toliau autorius rašo: "Tuo pačiu Vliko, kaip tai kovai vadovaujančio organo sukonsolidavimu bei jo sustiprinimu tenka pirmoj eilėj susirūpinti. Vlikas turi būti kaip reikiant Vlikas... Susitvarkymą Vlikas turėtų pradėti nuo savęs. Vlike asmeninė sudėtis reikia stiprinti. Jei tas būtų negalima padaryti Europoje, Vliką sudarančių grupių vadovybės turėtų svarstyti klausimą, ar Vlikas nebūtų keltinas ten, kur jis turėtų stiprų užnugarį ir galėtų turėti sustiprintą asmeninę sudėtį". Išvadinės J. Kaminsko pastabos yra tokios: "Susitvarkymo reikalas gali būti lengvas ir nelengvas. Lengvas, jei surasime savy pakankamai gero noro; sunkus, jei neatsižadėsime Vliko veiklą spręsti grupiniais interesais".

"KELEIVYJE", Bostone, š. m. balandžio 24 tas pats prof. Kaminskas rašo: "Bet mums taip pat aišku, kad ginčas tarp Vliko ir diplomatų šefo, darnus Vliko bendradarbiavimas su mūsų pasiuntiniais tik tuomet būtų laimėtas, jei pats Vlikas sustiprės, bus energingesnis darbe, susitvarkys savo tarpe ir savo veikla didins savo autoritetą emigrantinėj visuomenėj. Tuomet Vlikas laimėtų ir dar vieną didelį daiktą — lietuviškos emigracijos galimai visišką apvienijimą Lietuvos reikalui ir jos sustiprintą veiklą".

Kaminskas iškelia mintį, kad Vlikas sustiprėtų perkeltas į Ameriką. Tačiau pripažįsta, kad yra veiksnių Amerikoje, kurie čia Vliko nepageidauja. To nepageidavimo "motyvų eilėje yra ir tokių, kurie Lietuvos laisvinimo reikalą nestato pirmon vieton" (Lietuva, 1952, 2 nr.).

"N. LIETUVA", Montrealy, labiausiai skundžiasi, kad Vlikas nesusitaria su Lozoraičiu. O dėl paties Vliko vidaus darbo balandžio 22 nr. atsiliepimas yra būdingas šio laikraščio pažiūroms":

"Atrodė, kad Vlikas jau bus baigęs kadrylius ir partinę aritmetiką, bet pasirodo, kai kam svarbiausia yra partinė aritmetika, bet ne darbas... Įdomu, kada politinės Lietuvos grupės įgaus bent kiek objektyvia tiesa paremtos moralės?... Deja, Vlikas neranda bendros kalbos".

"VIENYBĖ", Brooklyne, kuri dažniausiai spausdina L. Rezistencinės Santarvės žmonių straipsnius, Vliko klausimu balandžio 24 d. rašė: "Jau kelinti metai Vlike vyksta ginčai, kurie turi kuo mažiausią ryšį su Lietuvos laisvinimu... Turėtų būti paliktos visos asmeninės ir partinės ambicijos ir imtasi tik už vieno dalyko: aktyvaus Lietuvos laisvinimo. Visi tie ginčai žmonėms įgriso, ir jei nebus liautasi, tai ateis diena, kada bus sunku gauti net vieną centą Lie-

tuvos laisvinimo reikalams..., Šiandien Vlikas pavirto į tikrą biurokratinę instituciją, kurioj yra daugiau popierizmo, negu aktyvios kovos". Panašiai dar rašoma ir birželio 5 d. ir kt. nr. beveik kas savaitė.

Išimtį čia sudaro krikščionių demokratų **"Tėvynės Sargas"**. Šių metų 1 (10) nr. Pr. Vainauskas rašo: "Apskritai tenka konstatuoti, jog Vlikas ir jo Vykdomoji Taryba rodo pasigėrėtinos iniciatyvos bei veržlumo visais Lietuvos laisvinimą liečiančiais klausimais. Šia proga tik palinkėtina, kad jis išsikeltų iš Pfullingeno į didesnį politikos centrą".

Išskyrus šį paskutinį atsiliepimą, visi kiti pasisakymai apie Vliką rodo, kad Vlikas per praėjusius metus, LF iš jo pasitraukus, ne tik nesustiprėjo, bet, priešingai, dar labiau smuko. Tuo būdu paaiškėjo ir du pagrindiniai faktai: 1. Vliko darbingumo priežastis buvo ne tas jo grupių santykis, kurio pakeitimo taip baisiai kai kas troško, nes ir santykiui pasikeitus darbingumas nė kiek nepadidėjo. 2. Nepasitvirtino nė faktas, kad tik LF trukdęs susitarti su Lozoraičiu. LF per ištisus metus Vlike nebuvo, bet ir sutarimo ir susitarimo taip pat nebuvo. Visa tai rodo, kad Vliko smukimo priežastis nėra išorinė, bet vidinė.

SPAUDOJE

PALYGINUS "T. SARGĄ" IR "VARPĄ"

Prieš mane ant stalo "Tėvynės Sargas" ir "Varpas". Tai patys seniausi mūsų periodiniai leidiniai: nors protarpiais abu yra ilgiau ar trumpiau ilsėjęsi, tačiau abu laiko save senųjų sargininkų ir varpininkų paveldėtojais. Lygiai garbinga abiejų — ir "Tėvynės Sargo", ir "Varpo" — praeitis: abu šie vardai yra patys tautinio atgimimo simboliai. Kaip visiems yra brangi "Aušra", taip lygiai visiems yra brangūs ir "Varpas" su "Tėvynės Sargu", nežiūrint viso pažiūrų skirtumo. Abu lygiai brangūs kaip pirmieji mūsų tautinės valios liudytojai. "Varpas" savo laiku išreiškė lietuviškąjį apsisprendimą mūsų indiferentinėje bei ateistinėje visuomenėje, "Tėvynės Sargas" — katalikų visuomenėje.

Su savosios šviesuomenės išaugimu ir mūsuose pasireiškė natūrali pasaulėžiūrinė diferenciacija. Sakome natūrali pasaulėžiūrinė diferenciacija, bet tai nereiškia, kad apskritai tokią diferenciaciją laikytume būtinybe. Yra buvę epochų, kai, apskritai imant, viena pasaulėžiūra buvo visą gyvenimą persunkusi. Gali tokių epochų atmintis žadinti mumyse tam tikrą vienybės ilgesį. Juk, savo pagrinde vienybės ilgesys yra tiesos ilgesys: tiesa yra viena. Bet tiesa mums neatskiriama nuo laisvės. Nėra kito kelio žmogui į tiesą, kaip per savo laisvą įsitikinimą. Niekam tiesa negali būti priverstinai įskiepyta ar kaip kitaip įdiegta. Prievartinis tiesos "apaštalavimas" yra pačiame savyje prieštaringas: kaip prievarta atskleisi tiesą, jei kiekvienas gali tik pats ją sau rasti? Tik šia prasme — laisvo tiesos jieškojimo prasme — pasaulėžiūrinė diferenciacija yra natūrali.

Nebuvo tačiau lemtas, nors ir kiek suprantamas, "varpininkų" ir "sargininkų" išsiskyrimo vėliau nepriklausomojo gyvenimo metais pavertimas valstiečių liaudininkų ir krikščionių demokratų išsiskyrimu. Suprantamas šis išsiskyrimas: susitelkus vienos pasaulėžiūros pagrindu į daugiau ar mažiau glaudžius idėjinius kolektyvus, nejučiomis tie patys kolektyvai buvo paversti ir politinė-

mis partijomis. Neturint kitų pavyzdžių kaimynuose, negalėjo nė mintin ateiti, kad būtų galima kitaip politiškai susiorganizuoti, kaip pagal "antiklerikalizmą" ir "klerikalizmą", daugiau ar mažiau kovingą ateizmą ir krikščionybės gynimą. Abeji jautėsi teisūs. Vieni sau mąstė: kaip galime išsižadėti sąžinės laisvės? Antri sau sakė: kaip galime neginti amžinosios krikščionybės tiesos? Ir lygiai abeji baiminosi vieni antrų, neįsivaizduodami kitų laimėjimo kitaip, kaip "antiklerikaline" ar "klerikaline" diktatūra. Šita baimė ir skatino juo energingiau kovoti su "priešu", juo ryžtingiau ginti "demokratiją". Buvo tačiau pamiršta, kad demokratija apskritai nežino "priešų", nes lygiai visuose mato tuos pačius žmones. Buvo pamiršta, kad demokratija nereiškia tik savosios partijos laimėjimo, nes demokratinė valstybė lygiai remiasi opozicija, kaip pozicija. Neįtarinėjant nei vienų, nei antrų nenuoširdumu savo demokratinėse intencijose, tetenka konstatuoti, jog lygiai abeji tarpusave baime parengė kelią tikrai diktatūrai, savo šešėliu užgožusiai beveik du trečdaliu mūsų nepriklausomos valstybės gyvenimo.

Bergždžia būtų leistis į praeitį tik kaltininkų joje ieškoti. Paprastai kiekvienoje kaltėje visi yra vienaip ar kitaip dalyvavę, nors visi norėtų farizėjiškai laikyti save pačius teisiaisiais. Nekitaip yra ir su tuo vis dar kartas nuo karto iškylančiu klausimu, kas buvo kaltas dėl demokratinės santvarkos mūsuose tokių neilgų metų. Kad X ar Y bučiavosi su būsimuoju "Tautos vadu", dar neišteisina tų, kuriems visos nuolaidos tautinėms mažumoms atrodė priimtinesnės, negu ieškojimas bendro darbo su "priešais". Bet, antra vertus, lengvaširdis griebimasis demokratinių institucijų paneigimo taip pat nerodo, jog demokratinių įsitikinimų siekta ligi pačių gelmių. Iš laiko perspektyvos dalykas atrodo paprastas: abiem pusėm trūko pasitikėjimo vieni antrų demokratiškumu — opozicijoje pozicijai, ir atvirkščiai. O šia padėtimi, kaip paprastai, pasinaudojo trečiasai, kuris apskritai nevertino jokios demokratijos: nei liberalinės, nei krikščioniškosios.

Jei bergždžia praeitimi tesidomėti dėl "kaltininkų" iškasimo, tai prasminga visas pastangas dėti pačios kaltės šaknims išrauti. Deja, šios rūšies pastangos daug retesnės: kai "kaltininkų" savaime tejieškoma "svetimuosiuose", tai kaltės tenka visada jieškoti ir savyje pačiuose. Tačiau, kol nepervertinama praeitis šituo pastaruoju požiūriu, tol paliekama senose klaidose.

Pagarbiai priimame visa, ką vieni ar antri praeityje yra gero nuveikę. Dideliu įdomumu skaitome ir "Tėvynės Sarge", ir "Varpe" jų įžymiųjų bendradarbių atsiminimus. Atlaidžiai suprantame juos ir tada, kai kiekvieni stengiasi sau surasti didesnių nuopelnų. Sakysime, paskutiniame "Varpe" iškeliami A. Rimkos nuopelnai beruošiant pas mus žemės reformą, primenant, kad prel. Krupavičiui labiau tenkanti ne pirmosios iniciatyvos, o tik jos vykdymo garbė. Galime tai laikyti naudingu priminimu "Tėvynės Sargo" skaitytojams, kurie galėjo būti bepamirštą, kad iš tiesų pagrindinę opoziciją prel. Krupavičius turėjo ne opozicinėse partijose, o kaip tik savo paties partijos konservatoriuose. Lygiai laikome pravarčiu dalyku, kai kartais ir "Varpo" skaitytojams primenamas tam tikras jiems artimų grupių laikymasis Petrapilio lietuvių seime. Toki priminimai turi ateiti vertingu perspėjimu, jog visada klaidos visus gresia ir jog užtat niekam nėra leista farizėjiškai save užliūliuoti "nekaltybe".

Turime tačiau apgailestauti: kiek abiejuose mūsų minimuose žurnaluose uoliai jieškoma "kaltininkų" antroje pusėje ir kiek pavydžiai ginami savosios pusės "nuopelnai", tiek betgi visai nematyti noro pasimokyti iš praeities nelemtybių. O visgi jau daug laiko nutekėjo, ir daug dalykų galėjo paaiškėti! Nelieskime šiuo tarpu principingesnio klausimo, ar apskritai pati kitų patirtis nerodo, kaip sunkiai sekasi demokratinę santvarką išlaikyti pajėgią ten, kur politinės partijos remiasi pasaulėžiūriniais šūkiais, apeliuojančiais savo priešuose matyti "klerikalus" ar "bedievius". Tegu, kas nori, gina ir tokią partijų struktūrą, kokią esame paveldėję iš praeities. Bet negalime nematyti, kaip giliai visuose demokratinę dvasią žeidžia toks politinės polemikos įvilkimas į pasaulėžiūrinius apdarus, kurie faktiškai tėra demagoginis pasaulėžiūrinių skirtybių naudojimas "priešams" politiškai juodinti. Štai ilgame ir iš pažiūros rimtai sukirptame "Varpo" straipsnyje H. Blazas manosi įrodęs, jog katalikybė ir komunizmas yra dvi lygiai totalistinės pasaulėžiūros. Išvada turi būti aiški (politikoje, juk, tuščiai nekalbama!): visi, kuriems brangus individas, bekovodami su komunizmu, nepamirškite, jog lygiai jūsų laisvės tyko ir Roma! Be abejo, "Tėvynės Sargas" (ir ne tik jis, bet ir visi katalikai) tegalės pečiais patraukti į tokius H. Blazo "atradimus", nes rimtomis jų atsakyti nėra ko. Gal būt, "Tėvynės Sargas" ir pasidžiaugs tokiu H. Blazo straipsniu, nes ras įrodymą savo skaitytojams: na, ar nesakėme, kad reikia ginti katalikybę nuo tų, kuriems ji toks pat priešas, kaip ir komunizmas. Graudus, deja, tebūtų toks "Tėvynės Sargo" džiaugsmas, nes jei H. Blazas turi vieną pasiteisinimą, tai juo ir yra anie "Tėvynės Sargo" straipsniai, kuriuose buvo "įrodyta" liberalizmo ir komunizmo giminystė, terandant komunizme tik "kairįjį liberalizmą". Liūdnas šis įrodymas kataliko akimis, nes jis tik davė progos į vieną demagoginį "šūvį" atsakyti kitu tokiu pat. Kai tačiau buvo šaunama tik iš krikščionių demokratų partijos tvirtovės, tai antrasis šūvis buvo jau paleistas ne tik į pačius krikščionis demokratus, bet ir apskritai į katalikus. Nelemtai "Tėvynės Sargas" pasitarnavo katalikybei savuoju liberalų suvedimu su komunistais. Nelemtai "Varpas" pasitarnavo demokratijai totalistus rasdamas lygiomis katalikus su komunistais. Ir lygiai abu nelemtai "įrodė" nesant pas mus iš viso demokratų, o tik komunistų gimines abiejose mūsų visuomenės pusėse.

Žinoma, kai autorius kartais perdaug įrodo, skaitytojas, ačiū Dievui, nebepasiduoda įrodomas. Pasitikiu, kad "Varpo" skaitytojai bus suabejoję, ar jau iš tiesų nebėra skirtumo tarp Maskvos ir Romos. Pasitikiu, kad panašiai ir "Tėvynės Sargo" skaitytojai vargiai bus įtikinti, kad visi nekatalikai jau nuosekliai turėtų būti komunistai. Bet jei viduje ir nebus savimi pačiais patikėta, visdėlto politinėje polemikoje greičiausiai bus operuojama šiais šūviais. O fanatiškesnės sielos (fanatizmas iš tiesų yra "nepartinis", nes lygiai gundąs visas partijas) galbūt ir iš tiesų patikės savaisiais "ideologais" ir šoks vienos ant kitų, besikaltindamos tuo pačiu kaltinimu (komunizmu), kuriuo nebus nė vieni susitepę. Tuo tarpu gresia mūsuose pačiuose ne komunizmas, o greičiau paprastas fanatizmas. Jis neleidžia mums sutelkti bendrai jėgas tiek tautinei gyvybei išlaikyti, tiek pačiai demokratinei sąmonei plėtoti.

Dar pora žodžių dėl "Varpo". Netaikome šių žodžių "Tėvynės Sargui", nes jis principiškai įsitikinęs,

kad anglosaksinės demokratijos politinių partijų struktūra yra "beprincipiška" ir todėl smerktina. Bet "Varpas" užuominomis parodo tam tikro dėmesio ar net simpatijos tokiai demokratijos linkmei, kuri atsisako pasaulėžiūrinių partijų tipo. Net ir šia prasme pasakyti keli gyriaus žodžiai. Turime betgi į juos atsakyti: jei norima pasukti į anglosaksinės partijų sistemos kelią, reikia ir patiems padaryti išvadas. O išvada labai paprasta: atsisakyti antireliginės ir antikatalikiškos veiklos politiniame gyvenime. Kol bus partija, skelbianti katalikybę giminingą su "totalizmu" ir lyginanti ją su komunizmu, tol savaime katalikai turės atskirai politiškai organizuotis. Žinoma, tas galioja ir atvirkščiai: kol katalikai neras nieko kitų demokratais, išskyrus save pačius, tol visi "nedemokratai" savaime turės laikytis savų politinių partijų. Tik pralaužus "klerikalizmo" ir "antiklerikalizmo" ratą, galės būti blaiviomis akimis pažvelgta ir į praeities klaidas, ir į ateities uždavinius. Tai jaunosios kartos misija. **L. Ū.**

VARPAS (1953 M. NR. 1)

Šis jubiliejinis Varpo numeris — 50 metų politinės partijos įkūrimo proga, 65 metų Varpo išleidimo proga

Viename iš stipresnių žurnalo straipsnių **Dr. J. Pajaujis** (Dėl tautos ir laisvės) apžvelgia 30 metų varpininkų bei valstiečių liaudininkų nueitą kelią — nuo 1888 m. ligi Nepriklausomybės atgavimo. Kaip dažnai atsitinka tokiais atvejais, savoji politinė grupė autoriui atrodo užgožianti visas kitas.

B. Almantas (Viduriniosios lietuvių politinės srovės kelias) plėtoja tą pačią temą nuo žilos senovės ligi mūsų laikų, pabrėždamas ir teisindamas nepriklausomybės laikų santvarką, kai valstiečiai liaudininkai buvo palyginti didžiausia seimo partija. Autoriaus pastangos jungti demokratijos mintį su reformacijos kovų metais, priešpastatant bajorijos įsigalėjimą sąryšy su katalikybės įvedimu Lietuvoje, yra priešingos ne tik istoriniams faktams, bet ir jo vienminčio A. Rimkos mokslinio darbo įvadoms jo veikale "Lietuvos ūkio bruožai ligi Liublino unijos metų". Skaitytojai taip pat pasigenda kokio nors pagrindo daugelio politinių grupių pasisavintam "viduriniosios lietuvių politinės srovės" terminui.

M. M. (L. V. L. Sąjunga Lietuvos išlaisvinimo kovose) nurodo srovės nuopelnus okupacijų ir tremties metais, pabrėždamas aktyvų pogrindžio spaudos organizavimą. Įdomi užuomina, kad L. V. L. Sąjunga buvo "mažiausiai atsakinga už tai, kas 1939-1940 m. laikotarpyje įvyko su lietuvių tauta ir valstybe", nėra jokia palyginama medžiaga paremta.

Alena Devenienė (Tarptautinė Valstiečių S-ga — I. P. U.) aprašo žaliojo internacionalo susiorganizavimą ir veiklą.

Dr. J. Šaulys (Mano kelias varpininkų gretose) prieš savo mirtį rašytame straipsnyje įdomiai ir patikimai atkuria savo išgyvenimus varpininkų ir kitų lietuvių atgimimo kovotojų tarpe kaip L. D. P. narys ir

M. Mackevičius (Lietuvos išlaisvinimo veiksnių teisinė ir politinė padėtis) trumpai ir kritiškai paliečia VLIKo ir diplomatijos šefo santykius, pagrįstai pateisindamas VLIKo laikyseną šiuo atžvilgiu.

Dr. V. Butrimas (Mūsų švietimo praeitis ir ateitis) tęsia daugelio kartotas pastabas apie mokyklų sistemą Lietuvoje (pvz. reikalingumas didesnio skaičiaus praktinių mokslų institucijų . . .). Liesdamas ideologiniai — pasaulėžiūrinį auklėjimą, autorius neišvengia tendencijos. Jis pasisako

prieš eventualiais daugumos tėvų pastangas auklėti savo vaikus privatinėje pasaulėžiūrinėje mokykloje, dangstydamasis "mokyklų apvalymo" pabaisa. Tolerancija yra komplikuota ir perplati sąvoka, kad ji galėtų mesti šešėlį į pasaulėžiūrines instuticijas. Tad pasaulėžiūrinė mokykla privalo turėti teisę savo esmines problemas spręsti pati viena, lygiai kaip nepasaulėžiūrinė mokykla — savąsias problemas. Su tuo nesutinkant, reikėtų atmesti patį demokratijos principą, kuriuo autorius vis dėlto norėtų remtis.

V. Kavolis (Komunizmas, Lietuvos jaunimas ir mes) iškelia įdomią ir vertingą temą, tačiau jos neapvaldo. Ryšku žalia, dar nepilnai įsisąmoninta socialinių mokslų terminologija, kuri, deja, kartais naiviai, kartais be laiko perspektyvos siejama su Lietuvos jaunimu okupacijoje ir tremtyje.

H. Blazas (Pasaulėžiūra ir ideologija politikoje) rodo daugiau poleminius ir žurnalistinius, o ne mokslinius ar filosofinius gabumus individualizmo bei liberalizmo reikšmei pateisinti praeity ir dabarty. Išskyrimas pasaulėžiūrų ir ideologijų, pastarosiomis remiant liberalizmą, įrodo, kad autoriaus ginamas liberalizmas neturi tvirtų pagrindų, nors, mūsų nuomone, kiekviena asmenybė juos privalėtų turėti. Antra vertus, autoriaus mintis pasaulėžiūros vykdymą išjungti iš valstybės funkcijų yra sveika, nors jo argumentai ir spekuliacijos nėra svarios.

J. Audėnas (Gyvenimas pavergtoje Lietuvoje) sistemingai pateikia daugelį charakteringų davinių apie okupuotos Lietuvos politinį, ekonominį, kultūrinį ir kitokį gyvenimą.

J. A. (Lietuvos žemės reformos pradininkai) parenka žinių apie žemės reformos pradžią, iškeldamas vad. kairiųjų politinių srovių nuopelnus ir sąmoningai ar nesąmoningai nutylėdamas daugelį dešiniosios srovės pastangų šioje srityje. Gaila kad ir prof. Vaclovas Biržiška, žinomas lietuvių bibliografas, čia nepasižymėjo objektyvumu, nors straipsnis juo remiasi.

Matyt, redakcinės kolegijos (Dr. J. Pajaujis, H. Blazas ir B. Dundulis) parašyta nepasirašyta politinio gyvenimo apžvalga (Krašto laisvinimo baruose) paliečia frontininkų pasitraukimą iš Vliko. Čia valstiečių liaudininkų srovė, vertindama situaciją tartum iš šalies, t. y. objektyviai, frontininkų teigimams paneigti vartoja jų priešininkų — krikščionių demokratų ir ūkininkų s-gos — padarytas insinuacijas (pvz. kad tokios pat nuomonės yra ir prof. Grinius su prof. Maceina) kaip įrodomus argumentus. Pasitenkinama tik puclimu, kam frontininkai ir vienybininkai išstojo iš Vliko, ir visai nenagrinėjamos tos sąlygos, kurios šiuos du sąjūdžius vertė išstoti ir kuriomis jie savo išstojimą motyvavo.

Leidinio pabaigoje yra aptariama Lietuvos Laisvės Komiteto darbo apimtis.

Aplamai, šis Varpo numeris, sutalpinęs, atrodo, stipresniuosius srovės atstovus, dokumentuoja savo srovės nueitą kelią. Kaikur bendradarbiai atsargiai paliečia opias problemas, nedrįsdami aiškiai parodyti savo laikysenos, sakysime, kitų luomų (ne valstiečių, kuriais jie remiasi) atžvilgiu. Kitose vietose jie stengiasi ignoruoti arba paneigti religijos vietą asmens ir valstybės gyvenime, daugiau ar mažiau suponuodami materialinį pradą, kuris, mūsų nuomone, yra žalingai vienašališkas, jeigu nėra koordinuojamas su dvasiniu pradu ne tik individualinėje, bet ir valstybinėje plotmėje.

A. M.

VEIDRODŽIO ŠUKELĖJE

VEIKLOS PROGRAMA

Politinės partijos ir rezistencinės kovos organizacijos pagal Vliko išplėstos veiklos šūkį nusistatė aktualiausių ir artimiausių rūpesčių programą. Joje —

Valstiečiai liaudininkai skelbia vidaus misijas, stengdamiesi atversti lietuvių tautą į tikėjimą, kad 1917 Petrapilio seime "kairiosios grupės" balsavo ne prieš nepriklausomybę, kaip visos Lietuvos mokyklose buvo išpažįstama, bet tik prieš pasisakymą už nepriklausomybę.

Krikščionys demokratai žada tęsti mainų apyvartą — sėkmingai pelnę L. Vienybės Sąjūdį už mažalietuvius, dabar turi surasti, ką būtų galima pelnyti už Rezistencinę Santarvę.

Ūkininkų Sąjungos rūpestis — suorganizuoti tarnybą, kuri platintų įvairiom etiketėm pažymėtą medžiagą, nuo kurios kiekvieno galvoje darytųs aišku, jog pasilikusieji Vokietijoje ir Vlike neemigravo tik iš pasiaukojimo Lietuvos laisvinimo reikalui.

Soc. demokratų didysis rūpestis — misijos eretikų kraštuose: kaip atversti iš erezijos marksizmo tikėjime Vokietijos socialdemokratus, kurių vadai pamojo į senelį Marksą ir savo partiją skelbia net nepasaulėžiūrine.

Ūkininkų Partija atkrito į kortavimo aistrą ir skelbs vajų suorganizuoti daugiau kortininkų, kad vieną galėtum mesti ant Vliko kortos, kitą ant diplomatų, trečią ant LLK, ketvirtą ant Santarvės ir t.t. Viena gi turi laimėti!

Tautininkai kilniai ugdo artimo sentimentą (dar neišaiškinta: ar meilės ar neapykantos), ieškodami būdų, kaip atsimokėti frontininkams už tai, kad jie padėjo tautininkams grįžti į Altą.

Darbo Federacijos artimiausias rūpestis — kaip tolimiausioje ateityje surasti teisybę.

Ogi "Darbo Federacijos" artimiausi žygiai — naikinti teisybės ieškotojus ir jų gimines iki devintos kartos net ir Sibiro plotuose.

Mažlietuviai įsiliepsnojo rezistencijos tradicijų atkasinėjimu. Tame darbe uoliam rezistentui pradingus iš LLK be žinios, atvyksta pats pirmininkas, ir jeigu neatveš dingusio rezistento į pareigas, tai imsis ir pats atsekt čia mažlietuvių rezistencijos pėdsakus nuo pat kovų su indėnais.

L. Rezistencinės Santarvės artimiausias aktyvios rezistencijos žygis bus nukreiptas į Vliko ir VT pirmininkus; tik jis dar reikalingas galutinio apsisprendimo: ar su visom apeigom, šefui aukos maldas atkalkėjus, pirmininkus nulinčiuoti, ar juos tik mankyti ir braukti, kad jie virstų švelniom pakulom.

Laisvės kovotojai tebedega tauria lenktyniavimo aistra — lenktyniavę su L. Frontu rezistencijoje Lietuvoje, pralenkę L. Frontą savo perskilimu tremtyje, dabar negali apsiprasti, kad L. Frontas juos aplenkė išėjimu iš Vliko.

Lietuvių Fronto rūpestis — įtikinti netikėlius, kad Vlikas nėra Vlikas ir kad reikia sudaryti Vlikas.

Visi tie rūpesčiai ir užsimojimai, drauge suimti, tarp kitų punktų, įeina į artimiausią laisvinimo išplėstos veiklos programą.

Programa ar jos atskiri punktai smulkiau išdėstomi naujausių laikų pamėgta literatūrine forma — laiškais tikintiesiems.

MEDŽIAGA GRAMATIKOS PAMOKAI ŠEŠTADIENINĖJE MOKYKLOJE

Mokytojas: Prašau, duokit sakinį, kuriame būtų veiksnys.

Atsakymas: Vlikas vaduoja Lietuvą.

Kitas atsakymas: Ne, ponas mokytojau, diplomatai vaduoja Lietuvą.

Mokytojas: Gerai. Dabar padarykit sutaptinį sakinį; abu veiksnius sujunkit prie bendro tarinio.

Atsakymas: Negalima, ponas mokytojau. Sujungti tų veiksnių negalima.

LIUDININKAI

Komisija klausinėjo pristatytą liudininką, ką jis žino apie bolševikų žiaurumus. Liudininkas vis kartojo: neatsimenu. Komisija nusprendė, kad nuo pergyvenimų liudininko atmintis dingusi.

Komisijos paleistas ir nusišluostęs prakaitą, liudininkas korespondentui pareiškė: "Dėl to ir 'neatsimenu', kad atmintis nedingo; mano atmintyje tebestovi, kaip mane išskrynino ir už prieškomunistinę (tada sakė: priešaliantinę) veiklą iš stovyklos išmetė; kai dabar skaitau, kad komunistų ir sovietų agentų valdžioje pritūpę — geriau tylėt; ką žinau, o gal netrukus bus paskelbti liudininkai, kad mane klausinėja komunistas".

BENDRO DARBO TALKA

Atstovas Kerstenas: Ačiū, nereik priėmimų; ne dėl jų čia esu. Išvažinėsiu pusę pasaulio, kad tik rasčiau pagalbos pavergtoms Baltijos tautoms.

Veiksnys Chicagoje: Seksiu jo kelius iki Europos krašto, kad sulaikyčiau nuo jo tuos, kurie galėtų jam trukdyti.

Veiksnys Romoje: Pabėgsiu ir iš miesto, kad tik jo nesutikčiau ir jo laisvinimo minčių bei pastangų neišblaškyčiau.

Veiksnys Pfullingene: Žodžio nepratarsiu, kad tik neduočiau projekto, kuris galėtų jo darbui pakenkti.

Komunistas Brooklyne, kuriame akimirkai blykstelėjo patriotizmas: Koliosiu jį susiriesdamas, kad tik daugiau išgarsinčiau jį ir jo kovą.

BALFO INFORMACIJOS

Vokietijos vyriausybė Bonnoje duoda 70% paramos labdaros ir prieglaudų namų statybai. Balfo atstovas, grįžęs iš Vokietijos, pranešė, kad tokia parama nori pasinaudoti Vlikas ir pasistatyti namus Bonnoje už 100.000.

INFORMACIJOS APIE MAGIJĄ

Atstovas, kai jam per pietus pranešė, kad prie telefono jo laukia prelatas, buvo taip sujaudintas, kad negalėjo prieiti prie telefono. Dar labiau susijaudino, kai po pietų jam pranešė, jog jis yra išvykęs iš namų ir važinėja po užmiestį. Ne kiekvienam lengva pakelti tokią magiją — sykiu būti ir nebūti.

SVEIKINIMAI IR LINKĖJIMAI

Liaudininkų "Varpui" pasirodžius, Vliko pirmininkas atsiuntė sveikinimą, pažymėdamas, kad "Varpo" pasirodymas reiškia Lietuvos laisvės fronto stiprėjimą.

Frontininkai prisiėmė taip pat kaip linkėjimus iš Vliko pirmininko, pažymėjusio, kad frontininkų atsiradimas reiškia nelaimę Lietuvai.

Turinys

psl.

J. Būtėnas: Atsišaukimas į politinę sąžinę 1
Žilvinas: Partizanei 4
J. Brazaitis: Srovė ir uola 6
L. Prapuolenis: Atviromis akimis 16
R. Šomkaitė: Studentas — rezistentas 27
Dokumentų šviesoje: Demokratinio ir vadistinio principų tarpusavinė kova laisvinimo organizacijoje 31

DARBAI IR IDĖJOS:

Naujų žmonių fabrikas 44
Tikėdami Dievą — reiškiate nepasitikėjimą Sovietų Sąjunga 46
Europos LF bičiulių konferencija 48
Konferencijos žodis tėvynei 50
Pasikalbėjimas apie LF ir konferenciją 51
Iš Vliko veiklos 52
Kiti apie Vliką 56
Palyginus "T. Sargą" ir "Varpą" 58
"Varpas" 61
Veidrodžio šukelėje 63